

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Udgivet år og sted | Publication time and place:

Fysiske størrelse | Physical extent:

Sibbern, Frederik Christian.

Om Philosophiens Begreb, Natur og Væsen : en
Fremstilling af Philosophiens Propædeutik.

Kjøbenhavn : paa Forfatterens eget Forlag,
1843

[6], 86 s.

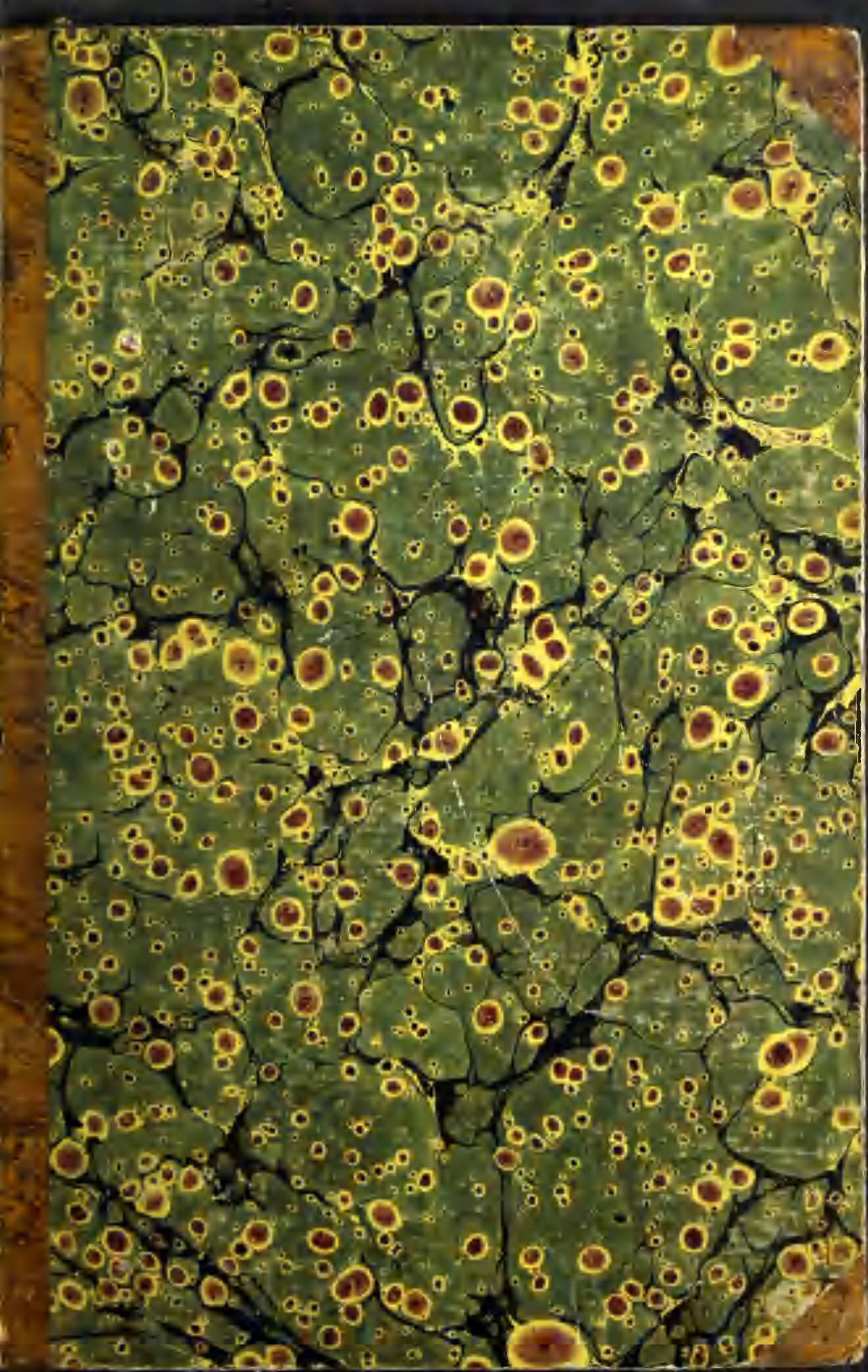
DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

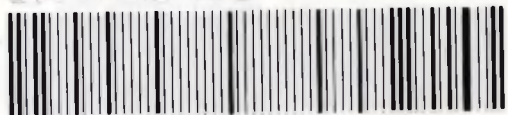
The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

14.22-8°

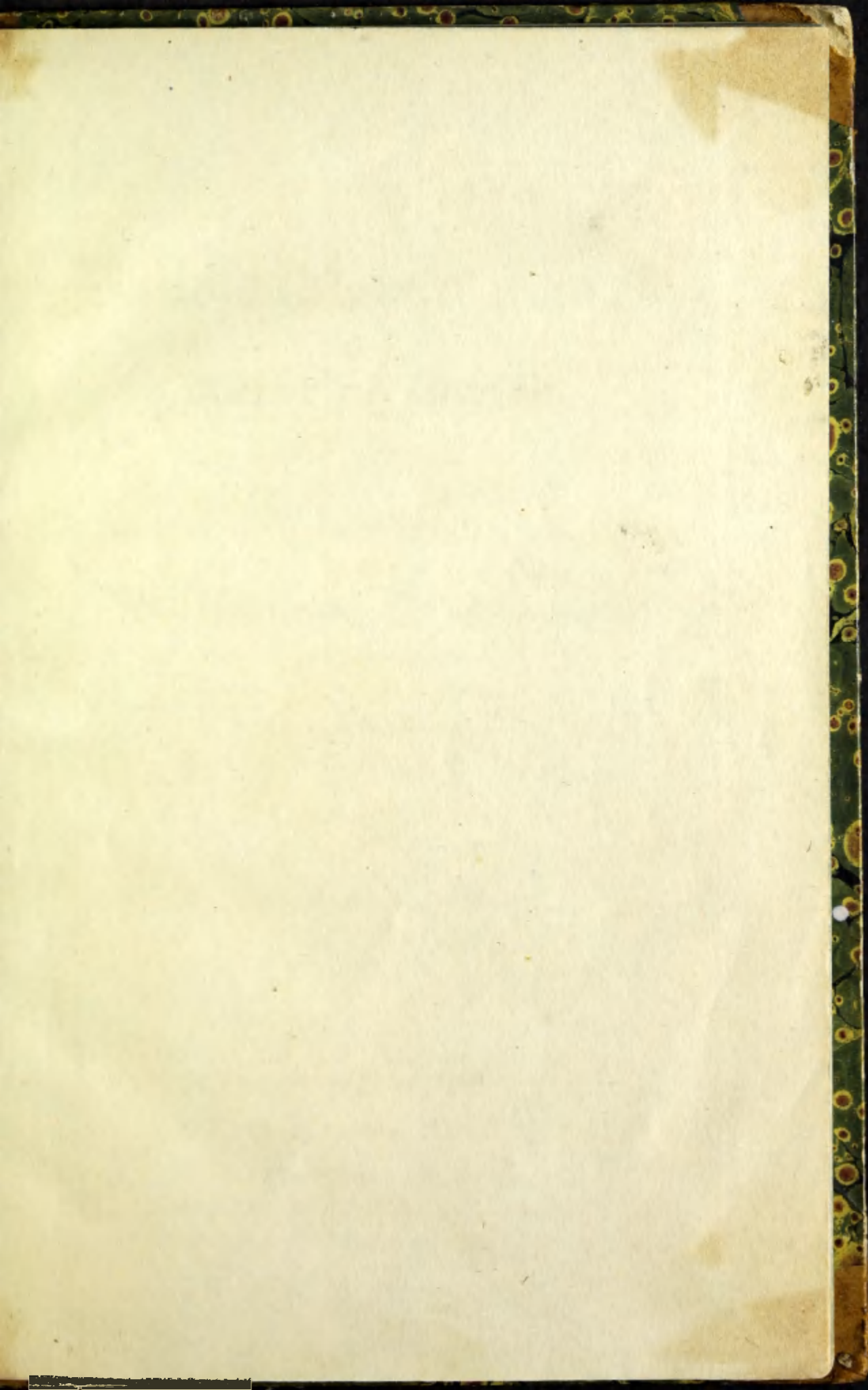
DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 14 8°

1 1 14 0 8 00488 0

REX 15

Om
Philosophiens Begreb,
Natur og Væsen.

En Fremstilling af
Philosophiens Propædæntik.

Af
Dr. Frederik Christian Sibbern,
Professor i Philosophien.

Kjøbenhavn, 1843.
Paa Forfatterens eget Forlag
trykt hos Directeur Jens Høstrup Schults,
Kongelig og Universitets-Bogtrykker.

Om

Philosophiens Historie

af den gamle og nye Tid.

af

Philosophiens Historie

af

Dr. Jacobus Schlegel

Lehrer der Philosophie

København 1811

Forlaget hos

Anders Beyer

Nr. 11, i den gamle

Fortale.

Dersom jeg ikke hidtil havde ladet ethvert Skrivt af mig, der er traadt selvstændigt frem i Literaturen, ledsages af en Fortale, — ikke just fordi jeg udtrykkeligen har henregnet en saadan med til en Bogs rette Udstyrelse, men fordi det hver Gang er faldet mig naturligt, — skulde jeg denne Gang været tilbøielig til at lade al Fortale falde bort, da jeg Intet havde at sige, som kunde være Gjenstand for en saadan. Jeg vilde nemlig helst undladet udtrykkelig at bemærke, at, hvad maaskee flere af mine Læsere her ville vente angivet, vil jeg overlade til dem selv at afgjøre. Jeg mener herved: i hvilket Forhold nærværende Skrivt staaer til min i Slutningen af Aaret 1821 udgivne Bog: Om Erkjendelse og Granskning. Skal jeg herover yttre mig, da vidste jeg med Hensyn til Publicum — thi hvorledes jeg vil benytte begge Skriver ved mine Forelæsninger over Philosophiens Propædeutik, hører det ikke herhen at forklare — ikke at sige Andet, end at jeg ønskede, at man i dens Forhold til nærværende Bog vilde betragte hiin tidligere, som om den var af en anden Forfatter,

hvem jeg havde benyttet, og til hvem jeg derfor oftere havde henviist, medens jeg dog havde haft en anden Gjenstand for mig, end han. Hist er nemlig Videnskab og videnskabeligt Studium overhovedet Gjenstanden, og en Indledning til det akademiske Studium overhovedet er det, som hist leveres. Her derimod har jeg haft Philosophien i Særdeleshed for mig, og har derfor i Henseende til denne haft Mere at gaae ind paa, end hvad der hist er fremkommet. — Tilslidst beder jeg, at blandt Rettelserne, især de, som ere betegnede med **NB**, maatte vorde bemærkede.

Kjøbenhavn, den 28de October 1843.

Sibbern.

Indhold.

Foreløbige Bemærkninger.

	Side
§ 1. Hvad der her skal foretages, og hvorfra gaaes ud	1.
§ 2. Udsigt over det Følgendes hele Gang	4.

Indledende Betragtninger.

Om Erkjendelse i Almindelighed.

§ 3. Philosophie er a) Erkjendelse. — Al Erkjendelses Grundmomenter	7.
§ 4. Philosophie er b) intelligent og rational Erkjenden. — Erkjendelsens Grundmomenter i deres Fremtræden som saadanne. — Erkjendelsen som intelligent	12.
§ 5. Fortsættelse. Hvorpaa den intelligente Erkjenden gaaer ud	15.
§ 6. Erkjendelsen som rational, henarbejdende til et sidste Grundlag	21.
§ 7. Philosophie er c) videnskabelig Erkjendelse. — Om Videnskab og Videnskabelighed i Almindelighed.	22.

Propædæutisk Begreb om Philosophie og sammes Exposition.

§ 8. Philosophie gaaer d) ud paa en altomfattende Grunderkjendelse. — Subjectiv Hovedopgave	25.
§ 9. Objectiv Hovedopgave. — Philosophie gaaer e) ud paa Tilværelsens sidste Grunde	27.
§ 10. Propædæutisk Definition paa Philosophie	28.
§ 11. Philosophien træder det ellers Givne imøde. — Overblik over Indbegrebet af alt dette	33.
§ 12. Exposition af det givne Begreb om Philosophie: tre Hovedsynspuncter herved	42.
§ 13, a. Exposition af Begrebet Philosophie i første Hovedhenseende	42.
§ 13, b. Begrebets Exposition i anden Hovedhenseende	47.
§ 14. Begrebets Exposition i tredje Hovedhenseende	56.

Philosophiens Grundlag og dens Værk.

- § 15. Den philosophiske Grundidee 59.
 § 16. Hver den philosophiske Grundidee har sit Grundlag . . . 63.
 § 17. Hvorledes Philosophie kommer i Stand. — a) Explication
 i speculativ Tendents 66.
 § 18. b) Speculation og Dialektik i væsentlig Genhed . . . 67.
 § 19. Philosophiens Udtræden i c) et filosofisk System . . . 71.

Suldelig Bestemmelse af Philosophiens Begreb.

- § 20. Endelig Definition paa Philosophie 81.

Philosophien som Led og Moment i den hele aandelige Leven.

- § 21. Philosophie paa lige Linie med det Empiriske og det Su-
 prarationale, — med Poesie, Moral og Religion . . . 82.

Rettelser.

Pag.	9	Lin.	26	bortfalder Ordet i.
—	—	—	28	for "ikke i selv" læs: "ikke i sig selv".
—	14	—	28	Tilfredsstillelse, l. Tilfredsstillelse.
—	18	—	3	Tredelig, l. Tredeling.
—	24	—	13	snaledes, l. saaledes.
—	25	—	11	bemærkede, l. Bemærkede.
—	26	—	16	det, l. Dette.
—	30	—	17	bestemt, l. Bestemt.
—	31	—	26	objective, l. objective.
NB.	—	—	27	altomfattende, l. altomfattende Maade.
NB.	33	—	4	Begrebets, l. Begrebet.
—	35	—	20	udslættets Kommaet.
NB.	39	—	17-18	for Theologie, l. Teleologie.
NB.	40	—	18	for det, l. de.
—	41	—	14	hvis, l. vis.
—	43	—	24	Jakobi, l. Jacobi.
—	54	—	20	saameget, l. saa meget.
NB.	60	—	19	sættes Komma efter Enkeltheder.
—	61	—	15	— — efter spørges.
—	75	—	15	læs: Tilværelsessphære.
—	80	—	13	Philosophiens.

Endnu bemærkes, at ved en Feiltagelse have to efter hinanden fol-
 gende Paragraffer faaet Tallet 13; de ere i Indholdsangivelsen anførte
 som § 13, a og § 13, b.

Ved denne Leilighed vil jeg gøre opmærksom paa, at der i min
 Psychologie, ny Udarbeidelse, Pag. 133, findes den stemme Feil, at der
 i nederste Linie staaer umiddelbare, for: middelbare.

Føreløbige Bemærkninger.

§ 1.

Hvad der her skal foretages, og hvorfra gaaes ud.

Det er Philosophiens Begreb, Natur og Væsen, vi her ville søge at opklare os. Vi kunne da ikke indskrænke os til det Spørgsmaal; Hvad forstaaes ved Philosophie?, men have med det langt mere sigende Spørgsmaal at gjøre: Hvad er Philosophie? Imidlertid maae vi dog naturligviis strax og fra først af tage Hensyn til Ordet's Betydning, idet vi agte paa, hvad der kaldes Philosophie og gjennem Historiens Løb er bleven kaldet saaledes, og under dette Navn har gjort sig gjeldende. Thi, om end det Begreb, vi skulle søge at give, er at udvikle og bestemme, som den selve Sagen betænkende Overveielse vil fordre det, saa kan dog det Spørgsmaal, om nu det ifølge heraf Opstillede svarer til Det, man kalder Philosophie, eller maaskee, med al den Gylbighed, det i og for sig monne have, er noget ganske Andet, end hvad man ved Ordet Philosophie har for Die, kun afgjøres ved at tage den Betydning, hvormed dette Navn gaaer og gjelder, i Betragtning. Ved Navnet peges hen paa den Gjenstand, hvorom der skal tales, og man maa fra først af sørge for, at man ikke kommer til at tale om en anden Gjenstand, istedetfor om denne. Fra en given Forestilling om, hvad Philosophie er, en given Betydning af Ordet, gaae vi da rettest ud.

Men selve den Sag, paa hvilken der saaledes ved Navnet er peget hen, og som derved er hævet ud for os, maae vi

nu derpaa vistnok betragte ganske, som den selv vil sees, og maae forfølge den i dens hele Consequents, saa at altsaa Begrebet længere hen ikke vil kunne bindes til, og i sin hele Gjennemførelse betinges af, hiin givne Forestilling.

Herved komme vi da nu vistnok til at betragte Philosophien i Philosophiens eget Lys, og komme altsaa til at lægge vor Philosophie til Grund; thi vi skulle nu philosophere os til den Erkjendelse, vi søge; men i al Philosophering gjør Philosophie sig strax gjeldende. Men dette Cykliske er en Følge af Sagens hele Stilling; thi Philosophien er kun et Led med i den Verdenstotalitet, som netop Philosophien, ifølge det Begreb om samme, vi maae forudsætte som givet, skal opklare for os.

Ann. 1. Der opstaaer her naturligen det Spørgsmaal, om ikke Philosophiens Begreb skulde være at afhandle paa to ganske forskellige Steder: først i de til Philosophien indledende Betragtninger, hvor det philosophiske Foretagende jo ikke vil kunne omhandles, uden at et Begreb om, hvad Philosophie er, lægges til Grund, — dernæst midt inde i Philosophiens System, naar den speculative Grunderkjendelse saavidt er tilbunden og uddannet, at Philosophien, idet den træder frem som et medindgribende Led i den i Bevidstheden sig udviklende aandelige Leven, bliver at betragte fra det speculative — nærmest et psychobiologiskt — Standpunct. Man seer let, at, skjønt Philosophien vil føre os tilbage til alle Tings første Grundmomenter og Begyndelse (initia), saa hører den dog selv hjemme midt inde i Verdensløbet, hvor den først kan opstaae i den høiere Bevidsthedsleven, eller midt i Aandelighedens Sphære, og da maa vise sig som et væsentligt Hovedmoment i den aandelige Levens Totalitet. Spørgsmaalet om Philosophiens egentlige Væsen hører da hjemme der, hvor ogsaa Poesie, Moralitet, Religiositet, skulle constituere sig for os i deres væsentlige Medhenhøren til Totaliteten af den aandelige Leven. —

Der spørges da naturligviis, om vi ikke fra denne aandsphilosophiske og egentlig speculative Overtøielse af Philosophiens Væsen skulle adskille en anden foreløbig, til en blot Indledning til Philosophien henhørende, hvilken vi da kunde kalde den blot propædeutiske, der da tillige var at kalde den blot explicative. Denne skulde da blot forfølge det givne Begreb om Philosophie i al dets Consequents og derefter bestemme og exponere det, medens hiin derimod skulde lade Philosophien selv constituere sig for os og derved vise sig i sit egentlige Væsen. Denne sidste vilde da være den, som, naar den meget udtryksfulde Benævnelse Philosophiens Philosophie skal optages, maatte belægges med dette Navn.

Men til en saadan blot propædeutisk Exposition af Philosophiens Begreb kunne og ville vi dog her ikke indskrænke os, eller holde den sondret fra den speculative, da det er Philosophien selv, — ikke det Begreb, der har dannet sig om den, — vi her have for os, og dennes Opklaring, naar den skal være fuldelig, ei kan blive staaende ved hiint blotte Propædeutiske.

Imidlertid maae vi dog vistnok bestandigen søge at blive os bevidste, hvorvidt vort Begreb, alt som det mere og mere bestemmer og udvikler sig for os, forbliver i det blot Propædeutiskes Gebeet, saa at det kan opstilles som gyldigt med Hensyn til de forskjellige philosophiske Partier (Platonikere, Skeptikere, Kantianere, Lockianere o. s. v.), og altsaa i Philosophiens Historie kan lægges til Grund; hvorvidt det derimod gaaer videre, og altsaa allerede uddannes ifølge en bestemt philosophisk Grundanskuelses Tilfagn.

Anm. 2. Man vil let see, at det vilde være aldeles Utilsvarende at give den første og fundamentelle Deel af selve Philosophien, hvilken Hegel har kaldet Logik, Navn af Philosophiens Philosophie, saaledes som Nogle have gjort det. Hegel er ogsaa saare langt fra, at have

kunnet give nogen Anledning hertil, da hos ham Philosophiens Philosophie — dog uden at dette Navn hos ham findes — fremkommer i Slutningen af hans hele Systems tredie og sidste Deel.

Ann. 3. Angaaende det Udtryk: Natur og Væsen, og dets Forhold til Udtrykket: Begreb, bemærkes, at Det, der her nærmest og først søges, er Philosophiens Begreb og sammes nøiagtige Bestemmelse, men at dette Begreb dog dernæst skal udfolde sig for os eller træde ud i det hele Indbegreb af sin Consequents, eller i sit hele Indhold, hvilket da er Det, vi ved Udtrykket: Natur og Væsen have for Die. (Jeg henviser herved til min Logik, § 35.)

§ 2.

Udsigt over det Følgendes hele Gang.

Spørge vi da allerførst: Hvad forstaaer man ved Philosophie, hvorved vi kun foreløbigen skulle angive saa Meget, at vi med Bestemthed kunne vide, hvorom det er, der skal handles, men ogsaa strax maae komme til at angive de første Puncter, hvorpaa vi have at henvende vor Opmærksomhed, saa bemærke vi, at det overleverede Begreb medfører, at Philosophie skal gaae ud paa en vis Grund-erkjendelse, der skal tjene til en dybere Opklaring af hele Tilværelsen, men at den skal danne sig ved Tænkning og Overveielse, og altsaa blive en Erkjendelse, som skal være sig sin indre Grundethed bevidst og kunne gjøre Rede for denne. Men saaledes komme vi da til at lade vor Overveielse gaae følgende Gang:

Først og fremmest tage vi i Betragtning, at 1) Philosophie er et Indbegreb af Erkjenden, og overveie derfor Erkjendelsens Natur og Væsen i Almindelighed.

Dernæst bemærke vi, at, eftersom Philosophie gaaer ud paa en vis dybere, til de sidste eller inderste Grund-

forhold henskuende Grunderkjendelse, men en saadan dog kun da viser sig som Philosophie, naar den træder frem som udsprungen af Sornusterkjendelse, og især kun da, naar Efterforskning eller Randsagelse derved har været i Bevægelse, saa ledes vi herved til at betragte Erkjendelsesbestræbelsen i Almindelighed i dens Overgang fra dens første Hovedtrin, eller den første umiddelbare Erkjendens Trin, til dens andet Hovedtrin, eller den ved Randsagelsesaanden fremkaldte middelbare, men tillige høiere, Erkjendens Trin, paa hvilket Erkjendelsen bliver til en Erkjenden ifølge Indsigt, og tillige — eftersom herved Prøvelse maa finde Sted, Regnskab maa aflægges, Grunde komme til Overveielse og Grundethed oplyses og godtgøres, — til en Erkjendelse i Kraft af Grunde, hvilket da lader os see Philosophien som den der 2) er et Indbegreb af intelligent og rational Erkjenden.

Men hertil knytter sig da fremdeles den Bemærkning, at da dette Indbegreb maa danne en velsammenhængende Heelhed, maa Philosophie i sin Gjennemførelse og Udførelse blive til 3) en videnskabelig Erkjendelse, hvorved vi da bringes til at betragte Videnskab og Videnskabelighed i Almindelighed.

Men da nu dog — ifølge det overleverede Begreb — ikke al videnskabelig Erkjenden er Philosophie, saa komme vi, ved at spørge os, hvad det nu er for en Videnskab, hvori Philosophie bestaaer, til at blive vaer, at Bestræbelsen efter at trænge hen til Grundene ei kan Andet end føre til, at der danner sig, 4) en Videnskab, der paa en vis **altomfattende** Maade gaaer ud paa sidste Grunde og en sidste Grunderkjendelse, og at det er denne især, man har for Die, naar man taler om Philosophie; hvorhos det da, naar nu det Spørgsmaal gjøres, om det er al Erkjendelses eller den hele Tilværelses sidste Grunde og Grundforhold, som herved menes, vil vise sig, at, skjønt en dobbelt Hovedopgave for Philosophien i denne Henseende har dannet sig, og har maattet danne sig, blive det dog tilsidst kun

5) Tilværelsens, eller som man pleier sige, **alle Tings** sidste Grunde og Grundforhold, ved hvis Udsindelse og Erkjendelse den altomfattende Grunderkjendelse skal danne sig, hvori Philosophien bestaaer.

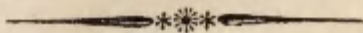
Denne fra gammel Tid af overleverede Bestemmelse af Begrebet Philosophie, hvilken vi saaledes bringes til at gaae ud fra, viser os Philosophien som den, der træder frem ligeoverfor og i en vis Mod sætning til Indbegrebet af al den Erkjenden, hvorved alt Det gives os og fremstiller sig for os, om hvis sidste Grunde og Grundforhold der nu skal være Tale, hvilket vi da saaledes foranlediges og opfordres til at samle for os i et Overblik.

I sin Forsølgelse i de forskjellige Hovedhenseender eller Hovedretninger ville vi dernæst see Philosophiens Begreb føre til en heel Cyklus af Begrebsbestemmelser, der kan uddannes til en heel Cyklus af Definitioner.

Derpaa ville vi da gaae til at betragte Philosophien i sin Udførelse. Men naar vi da nu allerførst tage i Overveielse, hvad sidste Grunde ville sige, og hvorledes det forholder sig med vor Hentrængen til dem, vil Spørgsmaalet om Philosophiens Grundlag og Udgang vise sig at maatte gaae foran for Spørgsmaalet om Udførelsen af Philosophiens Værk, hvortil da, naar vi saa derpaa fuldstændigen have besvaret os det Spørgsmaal, hvad Philosophien er, en Betragtning over Philosophiens Betydning i Totaliteten af Tilværelsen naturligen vil kunne træde.

Hermed er da den Gang, vi ville tage, heelt angiven.

Anm. Det maa her strax bemærkes, hvad der længere hen paa sit Sted vil blive nærmere omhandlet, at der ved Siden af den egentlige Philosophie, hvorom her allene er Tale, gives et Indbegreb af Videnskaber, som, uden at være egentlig Philosophie, dog ogsaa kaldes philosophiske, men som jeg, til Adskillelse fra hiin, (see længere hen § 11) giver Navn af explicativ Philosophie, og her aldeles ikke tager Hensyn til.

Indledende Betragtninger.

Om Erkjendelse i Almindelighed.

§ 3.

Philosophie er a) Erkjendelse. — Al Erkjendelses Grundmomenter.

Al Erkjenden gaaer ud paa et **er**, hvorved Noget, idet det gjør sig gjældende hos os, statueres af os som et Objectivt, hvilket vi maae tillægge Gyldighed, og hvilket vi, forsaavidt det træder frem for os i denne sin Gyldighed, kalde det Sande, der da er at tage ganske saaledes, som det selv giver sig os, det er: viser sig at være.

Her see vi da en Modfætning imellem en sig selv bevidst Subjectivitet og en uafhængigt heraf bestaaende Objectivitet, der forresten træder frem for os ei blot udenfra, men ogsaa indenfra. Men Erkjendelse indtræder først, idet denne Modfætning saaledes overvindes, at Det, som **er**, netop ogsaa for Subjectiviteten træder frem ganske saaledes, som det er, saa at det kommer til for os at være, det er af os statueres at være, ganske som det er i sig selv, hvorved vi da komme til, i det Samme at vi leve i vor egen individuelle Subsistens, tillige at leve i Objectivitetens, tilmed det Sandes, Fylde.

Det Medierende og Forenende mellem det Sande og Subjectiviteten, der tillige viser sig som en Individualitet, er fra det Førstes Side den bestemmende Nødvendighed, hvormed det gjør sig gjældende, og paa Subjectivitetens Side **deels** dennes Bestemtigheden og dermed indtrædende

Kommen til Bevidsthed, der da kan kaldes en *Mod-*
tagen, (*scimus, quia accepimus*), *deels* den individuelle
 Levens egen til hiin Bestemtvoorden svarende *Gjøren*. —
 Men denne sidste er atter *deels* en saadan, der blot gaaer
 ud paa en *Sindshenvendelse*, *deels* en saadan, som gaaer
 ud paa indre subjectiv *Gjenfremstilling* og *Objectivering*.
 Ved den første see vi en ved den bestemmende *Indflydelses*
 vækkende *Magt* fremkaldt subjectiv *Reaction* og *Imøde-*
træden, der blot gaaer ud paa at gjøre *Modtagelsen* dy-
 bere og fuldeligere, saavel ifølge en dermed forbunden
Hengivelse, som ifølge en tiltrædende *Befindelse*, som Om-
 sorg for, at det *Sande* maa i alle sine *Puncter* og *Forhold*
 komme til sin rette fulde *Magt* hos os, saa at vi i *Et* og
 og *Alt* aldeles kunne vorde bestemmede netop i *Overeens-*
stemmelse med det *Sandes* egen *Medfør*. I den subjective
Gjenfremstilling og *Objectivering* see vi derimod en af den
 individuelle *Leven* selv udspringende *Productivitet*, der har
 sin indre *Birksomhedsgrund* og *Birksomhedsmaade* i sig selv,
 og nu, som en frembringende *Gjøren*, i den subjective *Selv-*
bevidsthed frembringer og constituerer den indre *Fremstilling*,
 i og ved hvilket det *Sande* kommer til at indoptages i den
 subjective *Leven*. (Og her hedder det da egentlig først:
scimus, quia facimus. — Iøvrigt henviser jeg her til mit
 Skrift "om Erkjend. og Granskn." §§ 1-3, saavel som til min
 Psychologie). Men Det, som gjør, at vi dog i vor egen *Pro-*
ductivitet have, ikke noget blot Subjectivt, men, formedelst
 og giennem dette blot Subjective, have det *Sande* selv, er
 den *Magt*, hvormed dette saaledes bestemmer og behersker den
Forestillingen skabende og dannende subjective *Leven*, at det
 herved tillige fremstiller sig som det *Gyldige* for den sig selv
 bevidste *Skuen*.

Anm. 1. Naar der her tales om et "er", saa see
 vi her ikke allene en *Modsatning* imellem et "er" og et
 "ikke-er", men og en *Modsatning* imellem et "er" og et
 "viser sig" eller "synes". Herved kan der da strax spør-

ges, om da ikke ogsaa dette "synes" maa siges at være, og omvendt, om et "er" nogensinde kan være Andet, end et "viser sig". Her vilde da være at spørge, hvad hiint "er" egentlig vil sige; og naar vi da bemærke, at vi overhovedet kun kunne have at gøre med en Væren, forsaavidt den gør sig gjeldende, men nu dog ogsaa ethvert Synes gør sig gjeldende, saa spørges, om her er en forskjellig Gjorensiggjeldende, og hvorpaa da saadan Forskjellighed beroer; hvorved da vel en Forskjel imellem en blot momentan og subjectiv og en mere constant og objectiv Gjorensiggjeldende turde være at antage, og i denne sidste atter være at adskille a) en blot sporadisk, b) en blot mikrokosmisk, c) en makrokosmisk Gyldighed, og kun den sidste at være at erkjende for den egentlige sande i sidste Instants. Men her vilde da nu dog den Betragtning opstaae, at al Skin-, al sporadisk, al mikrokosmisk Gjorensiggjeldende dog tilsidst maa være grundet i den makrokosmiske Tingenes Orden, saa at her altsaa var at bemærke, at al hiin øvrige Gjorensiggjeldende dog kun saaes i sit sande Lys, altsaa i sin egentlige Væren, ved at sees i sin Fremgaaen af og Tilbagesførelighed til den makrokosmiske Tingenes Orden. — Men alle de Betragtninger, som saaledes kunde fremkaldes ved Overveielser af hiint "er", høre ei herhen, men til selve den speculative Philosophies Grundbetragtninger. — Saa Meget er vist, at under al vor Erkjendelsesstræben gør sig i Modsætningen imellem et "er" og et "synes" — et "i sig selv" og et "ikke i selv" — og tillige med samme Modsætningen imellem et Objectivt og et Subjectivt, saaledes gjeldende, at vi i vor Erkjendens hele Gang, saavel som i vor hele øvrige hermed forbundne Leven, ei kunne unddrage os den. Og hertil holde vi os her, hvor vi blot have at exponere Erkjendelsens Natur, som den giver sig os, og hvor vi uden videre tage Eksistensen af en Erkjenden med alle deri liggende Momenter som givne, ligesom vi tage

Existensen af en Philosophie som given, uden at vi her gaae ind i Spørgsmaalet om al Erkjendelses og al Philosophies egentlige Realitet, hvilken det hører selve den speculative Philosophie til at afgjøre. — Det Begreb om Erkjendelse vi her have givet, har aabenbar — Dette er endnu at bemærke — Gylldighed ogsaa for Den, som vil nægte al vor Erkjenden en sand Realitet; thi ogsaa en Saadan, maa dog have et Begreb om Erkjendelse, som han lægger til Grund, og det kan kun være det her givne; og Den, som kun vil tillægge al vor Erkjenden en vis subjectiv Gylldighed, maa dog tilstaae, at Erkjendelsen berører paa vor Forestillens Samstemmen med Noget, som antager Charakteren af et Objectivt.

Ann. 2. Idet der danner sig et "er" griber strax Intelligentsen ind, og en saakaldet Kategorie, eller bedre en apriorisk Grundbestemmelse, gjør sig gjeldende. Hermed træder da ogsaa strax Erkjendelsen frem som den, der træder ud i en Dømmen, hvorved da et Noget (som Subject) træder frem som Det, der er Noget vist (Hvadhedens Grundbestemmelse), og dette Hvad det er, træder da frem som et Andet, hvilket dog ved selve Dømmingen gjøres til Et med hiint (som Prædicat). Denne Dømmingens Grundnatur udtales i det saakaldte Identitetsprincip.

Ann. 3. Det her opstaaende Spørgsmaal om, hvorledes hiin Productivitet, naar den har sin indre Virksomhedsgrund og Virksomhedsmaade, altsaa og Regulativet for denne, i sig selv, dog kommer til at fremstille et virkeligt Objectivt, er af speculativ Natur, og finder for os sit Svar i Ideen om en harmonia originaria imellem Individualiteten og Totaliteten. Det Objectives bestemmende Indflydelse er vistnok kun en fremkaldende, da det er den individuelle Leven selv, som ved sin egen Activitet i Individualitetens Bevidsthedskreds fremvirker Det, hvorved det Objective skal vorde det Erkjendte. Men ligesom den hele Individualitet overhovedet først fremkommer ved

den totale Tingenes Gang, og i sin hele Tilværelse vorder, som denne fører det med sig, saaledes constitueres ogsaa dens hele Organisation baade i indvortes sjælelig og i udvortes Henseende paa en saadan til Totaliteten svarende Maade, at enhver fra Totaliteten kommende Indvirkning, enten den saa kommer udenfra, eller fra det indvortes Universelle, fremkalder sin bestemte tilsvarende Activitet i den individuelle Organisation, eller i Mikrokosmen, og det saa, at den nu, ifølge dennes egen Grundnatur, netop fører til en saadan vis bestemt Production, at just hiint bestemte Objective derved forestilles af os. Saa at, uagtet vi bestandig skue Gjenstandene i vor egen Sjæl, saa skue vi dog de virkelige Gjenstande, som de i sig selv ere, fordi vore indvortes Forestillinger blive Afbilleder af dem eller Gjenbilleder til dem, eftersom vort indvortes Bevidsthedsliv, ifølge hiin sin indre Harmonie med Totaliteten, naar det (vel at mærke) er i sin normale Gang, hver Gang maa ud af sin egen indre Virken frembringe netop den Nerveaction med tilsvarende Forestillingsaction, som bevirker netop den Forestilling, der svarer til Gjenstanden. Den individuelle Organismus, der i sig indeholder den reale Muelighed til alle muelige Forestillingsproductioner, er ligesom beregnet til, paa ethvert Punct, d. e. i enhver Henseende, at virke i en saadan Accord eller Concordants med enhver fra det Totales Side kommende Indvirkning, at hiin hver Gang just frembringer, hvad denne gaaer ud paa at fremkalde (som naar et Instrument ifølge sin egen hele Construction netop, om end paa sin individuelle Maade, gengiver just den Tone, der slaaes an af et andet). Vi føle os imidlertid herunder ikke som i Forhold til blotte Gjenbilleder, men som i Forhold til virkelige Gjenstande, fordi vi herunder bestandig føle vor Organismus underkastet en Paavirkning, som, kommende fra noget Andet, end os selv, er den, der fremkalder og fremnøder hiin vor Sjæls egen Action og Production, saa at

vor individuelle Organismes eller Mikrokosmes Affection for os adskiller Sandsning fra blot Forestilling.

§ 4.

Philosophie er h) intelligent og rational Erkjenden. — Erkjendelsens Grundmomenter i deres fremtræden som saadanne. — Erkjendelsen som intelligent.

Den individuelle Bevidsthedssteven, der bestemmes ved det Objectives Magt, viser sig, forsaavidt den træder frem ligeoverfor det Objective, som den, der i sig selv er fri, medførende en uudtømmelig Muelighed til at virke paa andre Maader, end den Maade, som den bestemmende Nødvendighed hver Gang medfører. Nødvendigheden refererer sig altsaa her til en Frihed, og har en saadan til Gjenstand, idet det netop er det i sig selv Frie (den i sig selv frie Imagination og Reflexion), som ved Nødvendigheden bindes, og Erkjendelsen faaer ogsaa kun herved Charakteren af en Erkjenden, idet den kun herved viser sig som en Gylldigheds-tillæggelse. [Det Sande træder ogsaa kun i samme Grad frem som det Gylldige og i sin Gylldighed Erkjendte, som dette Frie, trædende frem som saadant, nu derpaa viser sig at være Det, der bestemmes og bindes].

Men i den første naturlige, sig af sig selv dannende Erkjenden, ved hvilken vi i det Hele forholde os som Naturvæsenet (cfr. min Psych. ny Udarb. § 26), træder Mod-sætningen imellem det Objective og Subjectiviteten, om den end enkeltviis kan vise sig, ikke saaledes frem, at den heelt gjør sig gjeldende som saadan. Erkjendelsen befinder sig da, uagtet alt det i sig selv deri liggende Medierende, paa et første Umiddelbarhedens Trin, og Erkjendelsens Momenter, om de end vistnok ere tilstede, ere da saaledes fortabte i den hele Erkjenden, at de ei komme frem som saadanne. Men da træder ei heller det Sande frem for os i sin Sandhed, og det kommer ei til at gjøre sig gjeldende ved sin formelig anerkjendte Gylldighed.

For at det Sande skal komme til en saadan høiere Gærsten, maa først den paa Subjectivitetens Side liggende individuelle Bevidsthedsleven heelt træde ud i sin Frihed. Men hertil fører da ogsaa Erkjendelsesbestræbelsen i sin Fremgang, idet vi — enten ved anden Interessé, eller ved blot Bidebrist og den sig herigjennem fremarbejdende høiere Leven — bevæges til at gaae ud over det umiddelbart Givne, for at søge Andet og Mere, enten blot a) ved at see os videre om i den for os aabnede Sphære, hvorved da ei allene Sindshenvendelsen, altsaa Dpmærksomheden, bliver fri, men ogsaa, idet Forventning indtræder, Forestillingen begynder at finde sig løsbunden; eller ogsaa b) ved at spørge om Andet og Mere, end det i hiin Sphære Givne, fordi vi ved dette finde os vakte til at søge noget Saadant, som Det, hvorpaa hiint viser hen, saa at altsaa en Randsagelsesaand gjør sig gjeldende, og Granskning eller Efterforskning fremkommer, og nu ei allene Forestillingen, Imaginationen, men ogsaa den deri liggende Forholdsforfølgelse og Sammenhængsforfølgelse, eller Reflexionen, træder frem som saadan. — Men det Nye, som da nu paa denne Maade formeligen søges, søges da tillige som det Gyldige og til Efterforskningen saaledes Svarende, at hiin Spørgen kan finde sig tilfredsstillet; hvorved der da tragtes efter et Resultat, ved hvilket den friblevne, eller i sin Frihed udtraadte, Forestillen og Forfølgen kan tilstrækkeligen atter vorde bestemt og bunden, med en Nødvendighed, som da nu ogsaa søges, og naar den findes, vil komme til at træde frem som saadan.

Men den Nødvendighed, tilligemed den Beherskethed og Indlevethed i det Objectives Magt, som paa denne Maade indtræder, har da en anden og friere Charakter, end hiin første umiddelbare Nødvendighed. Den træder nu frem som Forstands- og Fornuftnødvendighed, og vi selv vise os nu som Fornuftvæsener, der tillægge Gyldighed, fordi vi anerkjende ifølge en i Indsigt grundet udtryffeligg

Indrømmelse, Istemmen, Bifaldelse; hvorved da ogsaa Anerkjendelsen eller Gyldighedstillæggelsen kommer til, trædende ud i sin Frihed, at vise sig som saadan. Thi om det end maaskee fra først af kun ere nye Gjenstande, af samme Art, som de paa umiddelbar Maade givne, hvilke saaledes søges, under en blot eftersporende Jagttagen, saa maae de dog nu ei allene vise sig for os som de, vi søgte, men vi maae da nu ogsaa forvisSES om, at de ere de rette, og at vi nu objectivere os dem retteligen, saa at intet Andet stiller sig frem for os og af os statueres, end det i sig selv Gyldige, eller Det, som **bør** statueres. — Men Dette faaer da naturligen en saadan Tilbagevirkning paa det tidligere umiddelbart Antagne, at ogsaa dette kan drages ind under samme Overveielse, saa at **al** Erkjenden vil kunne blive til Gjenstand for et Spørgsmaal om dens Gyldighed.

Erkjendelsen vil da paa denne Maade blive en saadan, hvilken vi selv bekræfte hos os, idet vi bekræfte os i den, saa at nu ogsaa Forvisningen kommer til at vise sig som saadan, og tilmed som en potentiøret Forvisning, eller som en Forvisning, om hvis Gyldighed vi ere forvissede. — Men vistnok vil da ogsaa herunder det i Spørgningen liggende Uvisse kunne komme saaledes frem, at noget Tvivlende, Dubitativt, kan indtræde, hvilket imidlertid overvindes, naar et Resultat opnaaes, som bliver tilstrækkelig tilfredsstillende.

Her fremkommer da en egentlig medieret, nemlig ved Tænkning medieret, og paa Tænkning og Tænknings-Tilfredsstillelse beroende, eller intelligent Erkjenden, under hvis Dannelse de oprindelige i den til Erkjendelse henstræbende Sammenhængs- og Forholdsforsølgelse, d. e. i Tænkningen selv (i Intelligentsen i Subjectet), liggende Grundfordringer ere saaledes i Bevægelse, at det er ifølge deres Tilfredsstillelse, at Indsigten, Bifaldelsen og Anerkjendelsen indtræder.

I Fortsættelse. Svorpaa den intelligente Erkjenden gaaer ud.

En saadan intelligent Erkjenden danner sig under al til sit Maal kommende Forskning idetmindste forsaavidt, at der indsees, a) **at** noget Vist er at antage og bør at statuere. Men spørge vi, om nu ogsaa Det, b) **hvad** vi erkjende, eller Erkjendelsens Indhold, constituerer sig for os ved Tænkning, altsaa ved Forstands- og Fornuftnødvendighed, saa bemærke vi, at ogsaa Dette er Noget, hvortil Tænkning fører. Vi komme da til at skjelne imellem 1) den sig selv, ved sig selv — dog gjennem Tænkningens eller Intelligentsens Medium — bekræftende Affectionsnødvendighed med den paa samme hvilende Erkjenden, og 2) den ved Forstands- og Fornuftbetragtningen i **Genseende til selve det Antagne** constituerede Nødvendighed med den her paa hvilende Erkjenden. I første Tilfælde er Nødvendigheden af hiin første umiddelbare Art, der gik forud for Randsagelsen, og den gjør sig gjeldende paa samme Maade, kun at vi nu gjennem Reflexion have funden os berettigede til at give den Rum og Magt. Erkjendelsens Gyldighed fremtræder da her for os paa Grund af en Forholds- og Sammenhængsforfølgelse, og Anerkjendelsen eller Gyldighedstillæggelsen har sit Grundlag i en saadan; men den gjør sig endnu ikke gjeldende i Erkjendelsens Constitution i **Genseende til selve det Erkjendte**. [Som naar man ved Prøvelsesmidler forvisser sig om, at man har observeret et Phænomen rigtig.] I det andet Tilfælde derimod fastsættes og bestemmes Det, hvad der skal erkjendes, ved Intelligentsen, saa at Erkjendelsen endog faaer Udseende af at være en saadan, vi ved egen Tænkning og Bestemmen selv constituere os, uagtet vi dog ogsaa her ere bestemmede eller determinerede, idet dog ogsaa her Diet for Det, som maa lede og bestemme denne vor Constitueren, bliver Grundlaget.

Kun den sidste Art af Erkjenden kunne vi egentligen kalde den intelligente Erkjenden, og den er da en saadan, som deels a) skeer i Kraft af Sammenhængs og Forholds Forsølgelse, deels b) bestaaer i en Erkjendelse af selve Sammenhængene og Forholdene samt af det i dem eller for dem til Grund Liggende, der i dem udgjør det indre Constitutive.

(Anm. 1.) Det vil let sees, at, naar vi under det førstnævnte Tilfælde henregne den Reflexion, som bestemmer os til at tillægge en fornummen Affectionsnødvendighed Gyldighed, saa vil derimod Reflexionen over Grundetheden af denne Gyldighedstillæggelse, naar denne nu betragtes som vor Spørgens Gjenstand, føre os over i det andet af de to her adskilte Tilfælde.

(Anm. 2.) Fremdeles bemærke vi, at her kunne gives Tilfælde, da en Erkjendelse af et "hvad" kan, tilligemed sit "at", constituere sig for os paa intelligent Maade, uden at vi ere trængte ind i Gjenstandens Hvorledes. Saaledes vil Gyldigheden af vor Tro paa en Styrelse og Gyldigheden af vor Leven i denne Tro kunne paa intelligent Maade godtgjøre sig for os, og det saa, at selve Erkjendelsen af en saadan Styrelses Existentis constituerer sig for os gennem Tænkning, uden at derfor en Indsigt i selve denne Styrelse danner sig.

Anm. 3. Angaaende Udtrykket Forstands- og Fornuftnødvendighed, hvormed her den Nødvendighed, vi og kunne kalde den intellektuelle, er betegnet, bemærkes, at det dobbelte Udtryk er indtraadt, fordi her nærmest er at tænke paa Forstanden (intellectus), som den, der gaaer ind i den Sammenhængs- og Forholdsforfølgelse, den baade objective og subjective Tænkforfølgelse, som herved finder Sted, og som fører til at indsee, og altsaa og at forstaae (intelligere); men at nu dernæst dog, naar Anerkjendelsen finder Sted som saadan, saa at der statueres, hvad vi see at vi maae, og tilmed ~~her~~ statuere, Sandsen for

det Algyldige i dets Algyldighed er i Bevægelse paa Be-
sindelsens Maade, altsaa Fornuften.

Anm. 4. Den fornævnte Tilfredsstillelse, skjønt den eftertrages som en Tilfredsstillelse for den Søgende og til dennes Fyldestgjørelse, sees dog egentligen at være en Tilfredsstillelse af objectivt gyldige Fordringer, der hos den Erkjendende, ud fra den subjective Levens universelle og algyldige Grund, træde det Givne imøde, og udgjøre Grundlaget for Anerkjendelsen, saa at det i sig selv Gyl-
dige — d. e. det uafhængigt af det nærværende erkjen-
dende Subject Gylldige, vel nok godtgjør sig for den er-
kjendende Subjectivitet og til Beroligelse for denne, samt til Bedste for sammes Livsgehalt og Livsfylde, men uden at der videre bliver Tale om nogen Betydning, Vigtighed, Værd o. s. v., som det skulde have for Subjectiviteten, som saadan (hvilket i det Mathematiskke, Mineralogiske o. Dsl. især kan sees). Forsaavidt godtgjør da det Gylldige sig her for det Algyldiges egen, men i Subjectiviteten eta-
blerede, Domstoel, saa at det dog kun bliver det Objectives egen Gylldighed i sig, hvorom der er Tale.

Men nu kan det Objective dog ogsaa vise sig for os ved — og tiltale os gennem — det paa velgjørende Maade Fyldestgjørende, som det kan have for os, og kan nu og i sin Gylldighed gjøre sig gjeldende hos os ad denne Wei. Da komme vi nærmest til at bevæges saaledes deraf, at vi knytte os til det, hengive os deri og elske det, hvor-
ved da, naar nu ogsaa en Anerkjendelse heraf udvikler sig, en ganske anden Art af Erkjendelse indtræder, end Erkjen-
delsen i Kraft af Indsigt og anerkjendt Grunderthed, nem-
lig den, jeg andensteds har kaldet den sympathetiske, og har fremstillet som tredie Hovedart af Erkjenden, i Trede-
lingen a) den umiddelbart skuende, b) den intelligente, c) den sympathetiske Erkjenden, til hvilken sidste deels den æsthetiske, deels Troen og hvad der monne være at stille

sammen med denne, henhører. See min Psych. ny Udarb. § 33, P. 130; cfr. Maanedskr. f. Litter. 1838, S. 6.

Anm. 5. Men denne Tredelig maae vi endnu i en anden Henseende her tage i Betragtning. Vi ere komne til at see, hvorledes Erkjendelsen fra sit første Hovedtrin, Umiddelbarhedens, eller den første umiddelbare Erkjendens Trin, gaaer over til at antage en ny Charakter, ved at træde frem som den ved Randsagelsesaanden fremfaldte middelbare, men tillige intelligente og derved høiere Erkjenden. Men nu maa da det Spørgsmaal opstaae, hvorledes denne forholder sig til hiin sympathetiske Erkjenden, der ogsaa viser sig som en saaledes medieret, at ogsaa ved samme Subjectiviteten træder frem som saadan ligeoverfor det Objective. Vi bemærke da, at denne her bliver at henregne med til hiin første umiddelbare Erkjenden, da den — om den end i Sammenligning med den umiddelbart stuende Erkjenden viser sig at være en mere middelbar, der forsaavidt bliver at sammenstille med den intelligente — dog, ligesaavel som den umiddelbart stuende, danner sig forud for al Randsagelse og Prævelse, og afgiver Noget som ved den intelligente Erkjenden først skal gøres til Gjenstand for Spørgsmaal om dets Gyldighed og dets Indhold. — Ligeoverfor den intelligente Erkjenden, der ogsaa, som vi længere hen nærmere ville see, kan kaldes den rationale, finde vi en anden, til hvilken vi ikke komme gennem en rational Stræben, men som danner sig forud for denne, og har sit eget, af det Rationale, hvorved vi mene det i sin Rationalitet fremtrædende Rationale, uafhængige Grundlag. Denne anden Erkjenden kunne vi da kalde den extrarationale eller præterrational (fordi vi ikke have den ifølge Randsagelse og Regnskabsafleggelse eller ifølge Grunde, der have fremstillet sig for os som faadanne, men faae den paa anden Maade). Men til saadan extrarational Er-

Fjenden hører nu baade den, der allene ffyllder den udvortes Sandsning sin Tilvæer, samt hvad der bliver at stille sammen hermed (hvorhen Rums- og Tidsansffuellsen henhører), saa og den hele sympathetiske Erkjenden, der ogsaa danner og haandhæver sig udenfor hiin Rationalitet. Al saadan extrarational Erkjenden er ogsaa, i Henseende til sin Opstaaen, ifølge sin Natur mere beroende paa umiddelbar Paavirkning, Affection, end den intelligente. Tøvrigt finde vi ogsaa i dennes Sphære Meget, der danner sig paa Umiddelbarhedens Maade, og maa det overhovedet bemærkes, at Menneskeheden, især i de dannede Nationer, nu paa Umiddelbarhedens Maade, eller af sig selv, d. e. uden udtryffeligg Dverveielse og Betænkning, tilegner sig Meget, som man fra først af kun langsomt har arbeidet sig hen til. Dette er, hvad især de Gamles Musik angaaer, bleven oplyst af Hr. Pastor Bindebøl i hans Anmældelse af Dr. Bojesens Doctordisseration de harmonica scientia Græcorum (1833) i Maanedsskr. f. Litter. 1837, 8de Hefte; cfr. Indl. til Dr. Bojesens Skoleprogram 1843 de tonis s. harmoniis Græcorum, Pag. 6.

Anm. 6. Det her, naar vi fee hen til den menneskelige Stræben, som Stræben, og dennes Gang og Skjæbne i Menneskeheden, naturligen opstaaende Spørgsmaal: hvorfor dog ikke al Erkjenden, ogsaa den dybere og høiere, giver sig os paa den simplere, ligefremmere og umiddelbarere Maade, saaledes som dog Genialitetens Umiddelbarhed viser det enkeltviis at ffee i de høiere Sphærer, er af mig bleven omhandlet i mit Skrivt "om Erkj. og Gr. i Anm. til § 4, Pag. 32—36; hvormed det i min Pathologie § 23, Pag. 55—56 Fremsatte kan sammenholdes. Men jeg vil her vende tilbage til dette Spørgsmaal, for at give en mere omfattende Besvarelse deraf, end hist er bleven givet.

Tre Ting er der herved at see hen til: Vi bemærke, at vi ikke allene maae a) langsomt gjennem megen Undersøgelse og Anstrengelse arbejde os hen til den høiere Erkjenden, men at Veien endog b) gaaer igjennem megen Tvivl og Uvished, ja c) aabner en saadan Muelighed af Vildfarelse, at denne paa mangen Maade er bleven til Virkelighed; og vi spørge nu, hvorfor dog det hele Forhold er et saadant. Hertil er da at svare: a) at det saaledes hører til den individuelle aandelige Udviklingsgang paa den ene og til det Objectives fuldelige Objectivering paa den anden Side, saa at baade Personlighedens fuldelige Fremgang paa sin Side og det Objectives Riges Fremgang paa sin Side maa føre det saaledes med sig; og at, hvad b) Tvivlen især angaaer, den fuldelige Selvbekræftelse og Sagbekræftelse kun herigjennem Punct for Punct kan finde Sted; samt at c) Mueligheden til Vildfarelse ei kunde være Andet, end en ligefrem Følge af det hele Forhold, idet dette medførte, at Reflexion og Imagination maatte vorde frie og gjøre sig gjeldende i deres Frihed, for at et Liv i Intelligentis og Frihed kunde udvikle og danne sig, men at et saadant atter var det nødvendige Grundlag for Uddannelsen af et Rige i Aand og Kjærlighed.

Men tilsidst bliver endnu at bemærke, at, naar der sees hen til Tilstanden i Menneskeheden, som den i Gjærningen viser sig at være, maa det vistnok tages i Betragtning, at den almindelige menneskelige Syndighed og den hermed forbundne Abnormitet eller Udskielse og Forstyrning i den hele menneskelige Leven ei har kunnet Andet end gribe hæmmende, forstyrrende, forvanskende ind i den menneskelige Erkjendelsesstræben og tilmed i Erkjendelsens hele Gang og Art, og at der hertil maa tages Hensyn, naar vi stille os Virkeligheden for Die, og finde den fuld af Uvished, Tvivl og Vildfarelse.

§ 6.

Erkjendelsen som rational, henarbeidende til et sidste Grundlag.

Forsaavidt den indtrædende Spørgen og Randsagelse fører til den Prøvelse, hvorunder vi gjøre os Regnskab for Gyldigheden af den nye Bestemtvoerden, som skal indtræde, viser sig det Bestemmende som Grund, eller som Det, hvorved vi, ifølge en Regnskabsaflæggelse, finde os bestemte til at antage hvad vi antage (ratio), og forsaavidt et saadant Bestemmende finder Sted Punct for Punct i den hele nu sig dannende nye Erkjenden, indtræde her paa en fortløbende Maade bestandigen Grunde (rationes), og Erkjendelsen viser sig da som en Erkjendelse i Kraft af Grunde, og tilmed som den, der gjør sig gjældende gjennem den nu som saadan fremtrædende Bevidsthed om dens Grundethed. Den intelligente Erkjenden viser sig da med Hensyn til baade den Regnskabsaflæggelse og den Grundenes Dverveielse, som herved finder Sted, som en rational. Det i sig selv Grundede og Gyldige antages da kun, forsaavidt det har viist sig for os i sin Grundethed og derved i sin Sandhed.

Men naar Grunde søges og forfølges og en fuldelig Forvisning skal søges i Grundetheden, saa maa der gaaes tilbage til sidste Grunde og et sidste Grundlag, hvilket saa derpaa bliver at betragte som det første Grundlag, og Grundene som de første Grunde for den hele Erkjenden, der først herved bliver grundig rational.

Ann. Det i sig selv gyldige Sande kommer herved til, idet det nu træder frem i sin anerkjendte Gyldighed og Sandhed, at herske med en høiere Magt, idet det kommer til at herske, som Det, vi selv yde vor Gyldning. — Men ogsaa det modstaaende Subjective bliver herved opløst til et høiere Trin; thi da Erkjendelsen her gaaer frem af Randsagelse og Prøvelse og deraf følgende Samstemming og Bifald, kommer Subjectiviteten til at røre

fig med Frihed og med Harmonie i hiin høiere Nødvendigheds og Behersketheds Sphære. — Behersket er nu besjælet, beaandet.

§ 7.

Philosophie er c) videnskabelig Erkjendelse. Om Videnskab og Videnskabelighed i Almindelighed.

Overveie vi nærmere, hvad Grunde ville sige, saa see vi, at, da de bestaae i Det, som gjør, at, naar noget Vist er givet, noget vist Andet tillige maa være, eller statuere at være, saa vise de tilbage til en vis Sammenhæng, og denne atter til en vis Grundsammenhæng, ifølge hvilken det er, at med eller af det Ene det Andet følger, saa at altsaa Grundes Erkjendelse maa blive Sammenhængs Erkjendelse, og at Erkjendelse i Kraft af Grunde maa blive Erkjenden i Kraft af Sammenhængs Forfølgelse. Men saaledes maa da den rationale Erkjenden føre til, at det Indbegreb af Erkjendelser, som have, bliver et velsammenhængende, hvori hvert Enkelt, idet der gøres Rede for det, tillige sees i sin Indoptagethed i en sig dannende Totalitet af Erkjendelse. Herved bliver Erkjendelsen videnskabelig, og Indbegrebet af Erkjendelse bliver til Videnskab i egentlig Forstand. — Herved ordner sig en Flerhed af Erkjendelser, der, forsaavidt de træde frem hver for sig med sin Bestemthed, udgjøre Videnskabens Detail, saaledes sammen, at der danner sig en velsammenhængende Heelhed, eller et System, i hvilket imidlertid selve den Erkjenden, selve den Indseen og Rationalitet, ifølge hvilken alt Enkelt bestemmes, og det hele System ordnes og dannes, saaledes er Hovedsagen, at det kommer an paa, at en saadan, som vi nu kalde snart Videnskabens Aand, snart dens Idee, kommer til at røre sig og leve i hiin Totalitet af Erkjendelser, i hvilken nu imidlertid dog alt Enkelt maa træde ud hvert for sig, saa at Videnskabens Detail, ved en intelligent og rational Forfølgelse af selve Sagens Detail,

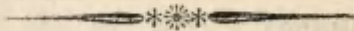
udfoldes sig i et Indbegreb af Begreber og Begrebsbestemmelser, og Systemet viser sig som en til den objectivt givne Heelhed svarende Heelhed af begrebsmæssig Erfkjenden.

Anm. Til den her nævnte i Videnskaben, som saadan, liggende Trehed af a) Aand eller Idee, b) System og c) Detail, vil endnu, naar der sees paa Videnskabens saakaldte Behandling, saavel under Studiet, som skal føre til den, som og ved Meddelelsen til Andre, komme Methoden, der da deels kan være at betragte i subjectivlogisk, deels i didaktisk Henseende. Men herved er der da ei længere Tale om Sagen selv, men kun om vor Erfkjendelses- og Fremstillingsbestræbelse. Angaaende saavel hiin objective Trehed, som dette Subjective, henviser jeg isøvrigt til min Bog om Erfk. og Granskn., hvor der ogsaa (i § 17) er Tale om det indre organiske Berelvirkningsforhold imellem Idee, System og Detail. Kun ved dette Berelvirkningsforhold vil jeg her dvæle noget, og bemærker herom Følgende:

Vi befinde os midt i en stor Totalitet af Gjenstande og Forhold, og det ei allene i udvortes Henseende, men ogsaa i Henseende til Intelligentsens og de høiere Forkyndelsers og Virkninger Rige inden i os. Vort Liv danner sig herunder paa en sporadisk Maade, ud fra utallige Puncter, der gjøre sig gjeldende, hvert Punct paa sin Maade, og hertil svarer da et heelt Indbegreb af Iagttagelser eller Bemærkninger, hvilke da hver træde frem med sin, virkelige eller dog formeentlige, Gyldighed. Saadanne kunne ogsaa fremdeles med Glid anstilles paa utallige Puncter, idet da hver Gang Det iagttages og opfattes, hvad der hver Gang træder frem. Først naar nu et Indbegreb af saadanne er samlet, kan den Forsølgelsesaaend begynde at virke, som skal føre til den vel sammenhængende Totalerkjendelse, til System og systematisk Indsigt. Her vil da den isolerede Iagttagen af alt

det Enkelte i dets Enkelthed bestandig gjøre sin Ret gjældende, saa at den systematiske Erkjenden maa blive, som den detaillerede Bemærken fører den med sig, men omvendt vil den systematiske Indsigt atter have en bestemmende, opklarende, rensende Indflydelse paa den detaillerede Bemærken. Heelheden vil saaledes i og for vor Erkjenden bestemmes ved Detailliet, og Detailerkjendelsen, samt Maaden at see og stille Detailliet paa, atter bestemmes ved Heelheds-Erkjendelsen.

Men i Heelheden, som det Mangfoldiges Sammenfattelse eller Sammentræden til Eenhed, maa der dog nu fremdeles aabenbare sig Det, i Kraft af hvilket baade det Enkelte tages saaledes, som det tages, idet det paa en bestemt Maade indoptages i Heelheden og indordnes i denne, saa og Heelheden organiseres saaledes, som den nu herunder udføres. Og saaledes komme vi til et dybere til Grund Liggende: den ligesom allestedsnærværende Grunderkjendelse, som hæver sig frem under den hele Jagttagen og Organiseren, og nu baade udgjør det Grundbestemmende og Grundveiledende, og tillige dog selv først uddanner og antager bestemt Skikkelse under hiin Stræben. Denne kalde vi nu snart Ideen, snart Anden i Videnskaben.

Propædæntistisk Begreb om Philosophie og sammes Exposition.

§ 8.

Philosophie gaaer d) ud paa en altomfattende Grunderkjendelse.
Subjectiv Hovedopgave.

Et Indbegreb af Erkjendelser kan være intelligent og rational, samt tillige saa aldeles videnskabeligt, at det fører til en egentlig Videnskabs Uddannelse, uden derfor at være Philosophie, ja endog kun at komme i Berøring med Philosophien, efter det gjeldende Begreb om samme, hvilket vi her (ifølge det i § 1 bemærkede) have at holde os til. Herpaa finde vi baade i Naturvidenskaberne og i Mathematiken talende Beviser. Der spørges da, hvad der er det Eienommelige ved den Videnskab, som kaldes Philosophie.

Vi bemærke da allerførst, at Philosophien skal føre os tilbage til de sidste Grunde. Men herved opstaaer nu det Spørgsmaal, hvad der herved menes, og da bliver Følgende at tage i Betragtning:

Det var Erkjendelsen, der, under den rationale Stræben, nærmest og først viiste sig som den, der gik over til at vorde en saadan, der kom til at finde Sted i Kraft af Grunde; det var Erkjendelsen, som skulde vise sig for os i sin Grundethed og Gyldighed og derved i sin Sandhed. Forsaaavidt vare altsaa de Grunde, hvorom der var Tale Erkjendelsesgrunde (*rationes cognoscendi*). Her spørges da bestandigen: hvad skulle vi antage og statuere, og med hvad Ret antage vi hver Gang Det, vi antage og ifølge denne An-

tagen erkjende; men Bestræbelsen gaaer da her hen til et sidste Grundlag.

Herved føres vi nu da nærmest og først til at see hen til Erkjendelsernes første Udspring eller Kilde, hvorved mennes Det, hvorved de gives os, eller som udøver den bestemmende Indflydelse paa os. Men her fremtræder da i forskellige Erkjendelsens Sphærer en forskjellig Art af umiddelbart Bestemmethed, hvilken da i hver Sphære for sig giver noget Første, hvorfra vi, ved at forfølge de deri sig visende Forhold, ledes hen til Mere, hvilket da atter enten, naar det nu træder frem for os, a) gjør sig gjældende ved samme Art af umiddelbart Bestemmende, som hiint Første, saa at det Medierende kun bliver et Henledende, eller ogsaa b) viser sig som Det, der paa intelligent Maade antages paa Grund af hiint Første, eller antages som Noget, der indsees at maatte være en Følge af hiint, uagtet det ei paa samme umiddelbare Maade staaer for os, som hiint. I første Tilfælde kan Prøvelsen kun gaae ud paa, om vi ogsaa virkelig vorde bestemmede (afficerede) saaledes, som det fremstiller sig for os (om vi ogsaa virkelig see, høre o. s. v. Det og Det saa og saaledes); i det andet Tilfælde gaaer Prøvelsen saaledes ud paa Det, hvad der skal antages, at det skal sees at svare til og stemme sammen med det dertil henhørende Begrundende, saa at her bliver Tale om intelligent Tilfredsstillelse (f. Ex. ved at bestemme den Forestilling, man skal danne sig om Planetsystemet). See ovenfor § 5.

Men af en ganske anden Natur bliver Forfølgelsen og Spørgsmaalet om vor Erkjendens Gyldighed, naar det Dubitative, som her kan fremkomme, og det Problematiske (især under store Collisioner, idet fra een Side Set, fra en anden et Andet, synes at ville gjøre sig gjældende) fører til at spørge om al menneskelig Erkjendens Gyldighed, tilmed al Forvisnings Grundethed, overhovedet, saa at altsaa Paalideligheden af alle hine relativt første Kilder og

Gyldigheden af deres Auctoritet, tilmed den objective Sandhed af alt herigjennem Givet, gøres til Gjenstand for et Spørgsmaal og en Overveielse, der da bliver saaledes altomfattende, at et sidste Grundlag for al Erkjenden, som Erkjenden, eller for al Antagen og Gyldighedstillæggelse overhovedet, og en i denne Genseende altomfattende Grundserkjendelse fordres. Men man feer let, at der da ei længere er Tale om Erkjendelsesgrunde, men om al Erkjendelses egen Grundethed og Gyldighed, saa at der her endog bliver Tale om Andet og Mere, end om Det, vi kunne kalde univ^{er}sam cognoscendi rationem, naar vi nemlig herved mene al Erkjendens Grundnatur og Grundbesskaffenhed. Herved træde vi da over paa Philosophiens Gebeet, ja baade Sagens egen Natur saa og et Henblik til Philosophiens hele Historie maa føre os til at opstille det her opstaaende Spørgsmaal som den ene af Philosophiens Hovedopgaver, hvilken vi da ville kalde Philosophiens subjective Hovedopgave. Men herom komme vi til at tale længere hen, hvor det da vil vise sig, at denne Opgave optages i en større Opgave.

§ 9.

Objectiv Hovedopgave. — Philosophie gaaer c) ud paa Tilværelsens sidste Grunde.

Den hele Rationalitet i vor Erkjenden gaaer nemlig ud paa Mere, end blot Erkjendelsernes Grundethed og Gyldighed. Den gaaer ud paa selve Gjenstandenes Grundforhold, og altsaa tillige ud paa disses egne Grunde, idet vi stræbe efter, at Det, hvori hvert Punct i selve Tilværelsen er grundet, maa vise sig for os. Thi vor hele Erkjendelsesbestræbelse gaaer jo ud paa, at vi i og gjennem Erkjendelse kunne fuldeligen tilegne os og indleve os i Objectivitet; men da maae vi gaae ind i Sammenhængen og Forholdene i alt det Givne, for at Alt heri kan vise sig for os, hvert i sin Betydning i Totaliteten. Men saaledes komme vi da til, ei blot at kræve os selv til Regnskab med Hensyn

til vor Dpfattelse af det Objective, men komme ogsaa til at kræve selve det Objective paa ethvert Punct, eller kræve selve Tingene til Regnskab, for at de kunne ligesom gjøre os Røde for, hvori de selv ere grundede, og hvorledes det staaer sig med deres Grundforhold. — Men idet vi nu ogsaa herved tragte efter at gaae til sidste Grunde og Grundforhold, komme vi, idet hele Tilværelsen gjør sig gjeldende for os som den, der danner en eneste Heelhed, til at tragte efter en hertil svarende altomfattende Grunderkjendelse, ikke som et Aggregat af flere, men med indre Eenhed og Heelhed i sig.

Dg herved træde vi da atter ind paa Philosophiens Gebeet og møde dens anden Hovedopgave, hvilken vi ville kalde den objective.

§ 10.

Propædæutisk Definition paa Philosophie.

Om Philosophien overhovedet kunne vi da sige, at den fremkommer, naar Bestræbelsen efter a) at gaae til de sidste Grunde, tillige gaaer ud paa b) at blive altomfattende og det saaledes, at den vil føre Alt tilbage til c) eet universelt Grundlag, saa at een altomfattende sidste Grunderkjendelse kan danne sig. Dg hermed er da den første propædæutiske Definition paa Philosophie given.

Men naar vi nu tilføie, at den, som vi have seet, og som ogsaa Philosophiens Historie lærer, fra først af har en dobbelt Hovedopgave, da baade Spørgsmaalet om al vor Erkjendens sidste Grundlag og Grundethed, Realitet og Objectivitet, Sandhed og Vished, saa og Spørgsmaalet om selve Tingenes sidste Grunde og Grundforhold, træder frem som Hoved- og Grundspørgsmaal, komme vi, ved at overveie begge Hovedopgavers Forhold til hinanden, til at indsee, at den subjective Opgave bliver at henseende under den objective. Thi al vor Erkjendens sidste Grund og Grund-

beskaffenhed (*universa ratio cognoscendi*) maa dog beroe paa vor hele Stilling med Hensyn til det Objective, vor hele Indlemmethed i og Grundforhold til den sig for os fremstillende Totalitet, saa at, ligesom vi dog kun finde os selv som Lemmer og Dele af en stor Heelhed, saa maae vi og finde vor Bevidsthed og altsaa ogsaa vor Erkjenden saaledes medindgaaende i denne Heelhed, at vort hele Bevidsthedsliv med al vor Erkjendelse i dennes Heelhed kun kan blive een med blandt de Hovedgjenstande, om hvis sidste Grundforhold og Grundvæsen der bliver at handle.

Saaledes vil da vor Definition nærmere bestemme sig saaledes, at vi betragte Philosophien overhovedet som den, hvis Opgave det er paa en altomfattende Maade at trænge hen til hele Tilværelsens eller alle Ting's sidste Grunde og Grundforhold, for i Kraft af den herved vundne Grunderkjendelse at opklare Alt. — Philosophering er da den tænkende Betragtning eller Tankesørgelse, hvori dels en Stræben efter at naae hen til en saadan sidste, eller som den i en anden Henseende ogsaa kan kaldes, første Grunderkjendelse arbejder sig frem, dels en saadan Grunderkjendelse, forsaavidt den har dannet sig, videre søger at gjøre sig gjeldende.

Anm. 1. Naar vi erkjende alle Ting i deres sidste Grunde, maae vi ogsaa komme til at erkjende selve vor Erkjenden, der hører med til disse alle Ting, i dens sidste Grundethed. I den totale Tingenes Orden, i hvilken vi røre os, finde vi blandt Andet erkjendende Væsener; disses Tilværelse med den hele deri fremtrædende Stræben efter Erkjendelse maa da være grundet i denne Tingenes Orden, og maa i Henseende til sin Natur og Tilværelsesmaade og i Henseende til sin Realitet beroe derpaa. — Dette vil ogsaa sees, naar den subjective Hovedopgave forfølges. Selv den subjectiv-idealistiske Løsning deraf, ifølge hvilken det antages, at den sig for os fremstillende Tilværelse ingen egentlig Objectivitet har, men kun har Realitet, Gyldighed og

Tilvæer i og for vor Bevidsthed, eller vor Viden af og med os selv, dreier sig dog, idet den vil bestemme vor Forestillens Realitet, om det Spørgsmaal, hvad vi skulle tage den hele os givne Objectivitet for at være; og naar den lærer os, at vi kun leve i en sig for os fremstillende Verden, om hvis Realitet, uafhængigt af denne dens Sigfremstilling for os, vi aldrig kunne tale, da vi aldrig kunne have med Andet at gjøre, end det sig for os Fremstillende, bestemmer den dog derved baade vor Tilvæer og Tilvæerelsesmaaden af Det, vi kalde det Objective, eller kalde Tingene ligeoverfor os; og den gjør det da saaledes, at vi da dog ogsaa finde os ligeoverfor dem, og altsaa maae regne os selv med til Tingenes Totalitet; thi Ting vil her overhovedet kun sige Noget, hvorefter der er Tale, og som kan være Gjenstand for en Antagen og Dømmen. Men Erkjendelsen finde vi dog nu atter, som noget vist bestemt midt inde i hiin Totalitet; og er denne Totalitet kun et System af nødvendige Forestillinger, saa finder sig vor Erkjendelsesbestræbelse dog nu indfjædet med som et Led i dette System af nødvendige Forestillinger.

Men især sees den subjective Hovedopgaves Indbefattethed under den objective, naar vi komme til den Løsning af samme, som ovenfor (§ 3, Anm. 3) anmærkningsviis er bleven fremsat, eller naar vi endog blot gaae den hist fulgte Vej, og denne Hovedopgave har derfor ogsaa, under en anden Form, i Philosophiens historiske Udviklingsgang kunnet fremkomme og maattet fremkomme saaledes, at Sagen blev aldeles optaget under de objective Opgavers Forsølgelse, nemlig som Spørgsmaal om Forhold imellem Sjæl og Legeme og dermed forbundet Forhold imellem Individualitet og Omverden; hvorved da baade Spørgsmaal og Løsning har dannet sig saaledes, at Opgaven ogsaa kunde og maatte udstrække sig til Planterne, ja til Alt, hvad der, som Led i Verden, staaer under en Omverdens

bestemmende Indflydelser, og dog virker udaf sin eien-
dommelige Natur.

Ann. 2. Her opstaaer det Spørgsmaal, hvorvidt en
saadan Lære, som Lockes, der kun gaaer ud paa at op-
lyse al Erkjendens Grundbestaaffenhed og Udspring eller
Kilde, som den under den nøiagtige psykiske Tagttagelse
forefindes at være, skal kunne, saavel i og for sig, som
med Hensyn til sin Virkning, henregnes — ikke til ex-
plicitiv Philosophie allene, hvorunder den ligefrem hen-
hører, — men og til egentlig eller speculativ Philosophie,
uanset forresten hvad Bærd og Gyldighed vi ville ind-
rømme den, hvorpaa det her ei kommer an. — Den gaaer
i Grunden kun ud paa at oplyse hvad jeg har kaldet
universam cognoscendi rationem; men den er traadt
frem som — eller dog bleven gjort gjeldende som —
den, hvori ei allene Philosophiens hele subjective Hoved-
opgave skulde finde sin Afgjørelse og Beroligelse, men
ogsaa Grundvolden for Spørgsmaalet om alle Ting's sidste
Grunde og Grundforhold saaledes skulde vorde oplyst, at
der i denne Henseende ei skulde kunne henvises til Andet
end Empirien, saa at altsaa speculativ Philosophie i ob-
jectiv Henseende dermed skulde være afviiist, og saaledes
altsaa den objective Hovedopgave, som speculativ Opgave,
decideret. Forsaaavidt maa da en saadan Philosophie be-
tragtes som den, der har havt at gjøre med baade Phi-
losophiens subjective og dens objectiv Opgave. Den har
villet paa en altomfattende ^{maa} opstille en Grunderkjendelse
angaaende al Erkjendens sidste Grunde, og angaaende
Veien til alle Ting's sidste Grundforholds Udfindelse og
Bestemmelse.

Ann. 3. Angaaende en Skepticisme, som Humes,
er noget Lignende at bemærke; men den græske Skepti-
cismus maa nu især, som den, der er udsprungen af de
grundphilosophiske Bevægelses hele Gang og bærer Præ-
get heraf, erkjendes for Philosophie i egentlig Forstand, for-

saavidt her nemlig, som hist, kun er Tale om det propædeutiske for den speculative Philosophies Historie gyldige Begreb om Philosophie, og forsaavidt tillige en Totalitet af Philosophering, uden at føre eller skulle føre til en philosophisk Videnskab, men kun til Uddannelsen af en philosophisk Anskuelsesviis og Maade at tage Livet paa, kan kaldes Philosophie. — Men det sees da nu og, at det her givne Begreb om Philosophie passer sig aldeles paa hiin Skepticismus; thi ikke, at der paa det empiriske Standpunct Intet gives, som med Tilforladelighed kan antages, men at, naar der gaaes til de sidste Grunde, Intet kan opstilles som uanfægteligt vist, er den skeptiske Lære, kun at den selv naturligviis ei kunde træde op som en Lære, da den naturligviis maatte indrømme, at ogsaa den maatte blive Gjenstand for sin Skepsis og altsaa i sidste Instant ei turde træde op som en egentlig Grunderkjendelse, hvorfor den ogsaa kun skulde gjælde for en sidste Grundberoligelse, der skulde gaae ud paa at bevirke Sindets *ἀταραξία*.

Anm. 4. Naar Kant, for at virke til en lignende Beroligelse, har søgt at godtgjøre, at der kun kan være Tale om en blot subjectiv Realitet og Gyldighed af al vor Erkjenden, men at en saadan nu ogsaa staaer saa fast, som det for os kan være fornødent, hvorimod al egentlig speculativ Stræben vilde være et Forsøg paa en Transscendents ud over al vor Fornufts Formaaen, saa har han dog herved ei allene behandlet den subjective Hovedopgave, men har ogsaa søgt at afgjøre den objective, nemlig ved at afstjære eller afvise den. — Sichte derimod, i den Periode, da han erklærede sin Videnskabslære for kun at være gennemført Kantianisme, og kunde erklære den herfor, gif dog netop ved denne Gjennemførelse forsaavidt ud over Kant, som han i Grunden tillod sig hiin Transscendents, idet han tog Sagen speculativt; thi han søgte

speculativt at opklare og retfærdiggjøre den Kantiske Lære ved at føre den tilbage til et dybere Grundlag.

Anm. 5. Det maa her overhovedet bemærkes, at vor Bestemmelse af Begrebet Philosophie lader det uafgjort, om der ere saadanne Tingenes sidste Grunde, som af os kunne paa rational Maade erkjendes. Vor Begrebsbestemmelse bliver derfor ogsaa gyldig for Dem, som af religiøse Grunde og med Sanssyn til den positive Aabenbaring forkaste al den Philosophie, der vil vove sig ind i det Guddommeliges Region; thi de gjøre det, fordi de nægte, at den menneskelige Fornuft, idetmindste i Menneskets faldne Tilstand, er istand til at kunne trænge hen til de høieste Sandheder, hvilket da er det Samme, som at trænge hen til Tilværelsens sidste Grundforhold. — Det maa isørigt overhovedet bemærkes, at vi ikke have opstillet Philosophien som en Lære om Tingenes sidste Grunde, men kun som en Grunderkjendelse, der danner sig under en Stræben efter at komme hen til de sidste Grunde, altsaa en Lære med Sanssyn til dem, eller angaaende dem.

§ 11.

Philosophien træder det ellers Givne imøde. — Overblik over Indbegrebet af alt dette.

Som den, der skal gaae ud paa at trænge hen til Tilværelsens eller alle Tings sidste Grunde og Grundforhold, forudsætter Philosophien, at Tilværelsen med Alt, hvad den indeholder, har gjort sig gjeldende hos os, og er bleven opfattet og kjendes, og nu fremstiller sig som Det, Philosophien træder hen til. Denne danner sig da saaledes ligeoverfor og i en vis Modsætning baade til den hele givne Tilværelse, med hvad denne indeholder, saa og til det hele Indbegreb af al den Erkjenden, hvorigjennem alt Det, som nu i Philosophien skal finde sin sidste Opklaring, forud gjør sig gjeldende hos os. Alt, hvad nu Philosophien saa-

ledes tænkes at træde hen til, kalde vi — uden dog at ville nægte, at ogsaa Philosophien kun kan danne sig ved at gives os — Indbegrebet af det Givne, hvilket forresten deels gives os paa empirisk, deels paa apriorisk Maade, og i sidste Tilfælde atter deels paa sympathetisk, deels paa intelligent Maade.

Et Overblik over alt dette Givne vil lære os, at vi deri have at skjelne imellem følgende Sphærer:

1) Den udvortes Erfarings eller Empiries (Naturforskningens og Menneskehistoriens) Gebeet, i hvilket Erkjendelserne danne sig ad den explicative Forfølgelses Vej, og Erkjendelsens første Grundlag bliver Iagttagelse ved Hjælp af de udvortes Sandser, enten under en umiddelbar Baerbliven eller Dpleven, eller under Opfattelsen af Det, hvad Andre saaledes have iagttaget og ladet komme til os gennem saakaldet Overleverelse (Tradition); men Hovedsagen bliver Forstandens Indtrængen i det saaledes Givne; som da egentlig Erfaringsvidenskab kun kan bestaae i Det, hvad der af det umiddelbar Sandsede eller Dplevede samt af det Overleverede uddrages, eller fremhæver sig, med blivende Gyldighed og til blivende Benyttelse.

2) Den selvstændige aprioriske Constructions eller Operations Gebeet, hvori vi selv construere, constituere, frembringe Gjenstandene ved en Virksomhed, der ei er eftergjørende, men gaaer ud paa at realisere forud fattede Tanker, hvilke da danne sig a priori. Det bliver da her dette Aprioriske (Forstandens egne indre Tilfagn), som bliver Studiets Gjenstand. Men det Aprioriske, vi her have med at gjøre, gaaer endnu kun ud paa at constituere endelige Gjenstande og at reflectere over de herved fremtrædende Forhold. — I de mathematiske Videnskaber, baade den rene Mathematik og de mathematisk-mechaniske Videnskaber, finde vi det største og meest talende Exempel paa et saadant Gebeet; men Exempel kan og findes andensteds, f. Ex. i Versificationen og i flere af den poetisk-æsthetiske Konsts Sphærer, ligeledes

i visse Partier af saadanne Videnskaber, som ellers ikke høre herhen, hvorpaa Syllogistikken, den grammatikalske Syntaktik i visse Henseender, m. fl., kunne afgive Exempler.

3) Den indvortes sjælelige eller psykiske Iagttagelses Gebeet, hvilket vi komme til at kalde den explicative Philosophies Gebeet.

Philosophiens Historie maa nemlig bringe os til at adskille to Slags Philosophie, idet vi fra a) den forhen omhandlede egentlige Philosophie, hvilken vi kalde den speculative, men ogsaa kunne kalde den constitutive, adskille b) et stort Indbegreb af Videnskaber, som ogsaa ere blevene kaldede Philosophie, og gaae under dette Navn, uagtet de kun ere explicative, eller forfølge hver især sit visse bestemte Givne i dets Givethed, uden at gaae tilbage til alle Ting's sidste Grunde, og saaledes henhøre under de explicative Videnskabers Gebeet, ligesom de forhen under Nr. 1 nævnede.

Til dette den indvortes sjælelige Iagttagelses eller den explicative Philosophies Gebeet hører:

a) Den indvortes Erfarings Gebeet, Psychologien, hvori Gjenstandene for vor Iagttagen og Forfølgen, ere vore indvortes Sjæletilstande med Alt, hvad der rører sig i dem, forsaavidt det nemlig de facto gjør sig gjeldende; (saa at der ei er Tale om noget Bør, Noget, som skal paaagtes som det Algyldige, om end derimod vistnok Sandsen for det Algyldige og Menneskets Forhold til samme, saaledes som det de facto er givet, her maa være at tage i Betragtning). Den Deel af de herhen hørende Betragtninger, som angaae al Erkjendelses Maade at danne sig paa, er især bleven kaldet Ideologie.

b) Den blotte Reflexionsphilosophies Gebeet, hvori det Aprioriske, som ligger til Grund for vor hele Tænkning og for den herved fremkaldte Forfølgelse af Forholdene i Verden, — og saaledes altsaa ligger til Grund for Empirien, som styrende og ledende den hele empiriske Opfattelse og Forfølgelse, — iagttages og expliceres i sin

Almeengyldighed eller Universalitet (altsaa tillige som det for os Gyldige). Her bliver da i det Factiske studeret det deri fremtrædende Almeengyldige. Herhen hører den explicative Logik og Ontologie.

c) Den explicative Ideephilosophies Gebeet, hvori det Uendeliges og Eviges indre Forfyndelser, forsaavidt de træde frem som saadanne, og tillige vise sig, som de høiere, paa hvilke det dels beroer, hvad vi selv skulle besjæles og beherskes af, dels, hvorefter Livets Goder retteligen og grundigen ere at vurdere, blive Gjenstande for Explication og explicativ Opklaring. Herhen høre den explicative Religionsphilosophie, Moralphilosophie og Æsthetik.

Men see vi nu tilbage til den speculative Philosophie, der nu skal træde hen til alle disse Gebeter, saa bemærke vi, at, da den dog ogsaa har gjort sig gjældende i Verden, og saaledes forefindes i Verden, maa vor speculative Philosophering dog ogsaa træde i Forhold til det herved Givne, og saaledes komme vi da til, endnu at tilføie:

4) selve den speculative Philosopherings Gebeet, forsaavidt det er os givet paa historisk Maade, eller Philosophiens Historie.

Anm. 1. Det har sin Banfælighed at adskille tilstræffeligen Mathematikens hele Gebeet fra det øvrige Aprioriske, saa at en væsentlig Forskjel kan komme tilsyne imellem Mathematik og explicativ Philosophie. Hvad nemlig Mathematikens Forskjellighed fra den speculative Philosophie angaaer, da sees den let. Mathematiken gaaer kun tilbage til sine egne sidste Grunde, sit eget sidste Grundlag, og er paa ethvert Punct i Stand til at føre Alt tilbage dertil. Men den gaaer ikke tilbage til, eller søger at gaae tilbage til, alle Ting's sidste Grunde, ei heller til Spørgsmaalet om al Erkjendens sidste Grund og Grundethed. Den har overhovedet aldeles Intet med selve Tilværelsens Opgaver at gjøre; den bevæger sig kun i et Mulighedernes Rige (Noget, den isørigt har tilfæl-

leds med en blot explicativ formel Logik), og er den af alle Videnskaber, som mindst af alle kommer i Berøring med det Speculative. — Men hvi henregnes den ikke under den explicative Philosophie? Betragte vi især — ikke Geometrien, hvilken Kant, som Schmidten bemærker i sit Skrivt "om Mathematikens Væsen" Pag. 30, allene synes at have havt for Øie, hvor han vil bestemme Forskjellen imellem Philosophien og Mathematiken — men Arithmetik og Algebra, som Functionslære, saa maae vi erkjende, at der kan spørges, hvorfor Mathematiken, forsaavidt den oplyser Calculeringens Natur og Væsen, ikke ligesaavel er at kalde philosophisk, som den explicative Logik, der oplyser Tænkningens Natur og Væsen; især da Calcul baade subjectivt deels ligger til Grund, deels kan komme til at ligge til Grund, overalt i enhver nøiagtig Opfattelse af det Givne og indtrængende Erkjendelse deri; saa og objectivt er at betragte som til Grund liggende for selve Tilværelsens Hele, ligesom det Logiske har en saadan objectiv Realitet og Tilværelse som Grundlag for Tilværelsen; saa at, hvad enten explicativ Logik regnes til Philosophie, fordi Det, den sætter ud fra hinanden, hører til det almene Fundamentelle, eller fordi den explicerer det indre Aprioriske i os, saa maatte der menes at være Grund til ogsaa at henregne Mathematiken dertil.

Herved er da at bemærke. Det er os givet, at Mathematik ikke henregnes til Philosophie, den simple explicative Logik og Ontologie derimod, forudsat at den tages paa den rette grundige Maade, henregnes dertil. Denne Talebrug, samt den derigjennem udtalte Anskuelse, er det, vi skulle oplyse ved at udfinde, hvad det er, der gjør, at den kan have dannet sig. Altsaa: vi skulle opsoge den Forskiel, der her maatte vise sig. Og saa kunde vi da først bemærke, at Logik og Ontologie dog altid gaae ud paa det mere Fundamentelle, det sidste Fundamentelle; thi, hvad de explicere, ligger til Grund for Mathematiken,

lige saa vel som for al anden Videnskab. Det er et sidste til Grund Liggendes ligefremme Fremtræden, som her expliceres. Smidlertid vilde dog denne Forskjel ei kunne være nok, da dog Psychologien heelt regnes til den explicative Philosophie, uagtet den ei heelt gaaer ud paa noget almeent Fundamentelt. Det, der maa blive Hovedsagen, er, at den Opfattelse og Iagttagelse og den Forsølgelse af det Iagttagne, som i de anførte den explicative Philosophies Gebeter finder Sted, er at kalde en psykisk, i en Forstand, hvori den i Mathematiken indtrædende ei kan kaldes saa. Thi vel iagttages ogsaa i denne, hvad det Aprioriske i os har at sige os med Hensyn til de forekommende Forhold, som skulle forfølges, og de Opgaver, som skulle løses; men selve disse Forhold, selve Det overhovedet, som iagttages, altsaa Gjenstandene for Betragtningen, kunne ei siges at være af psykisk Natur (thi om Mathematikens muelige Anvendelse i Psychologien er her ikke Tale). Derimod iagttages i Logik og Ontologie deels Bevidsthedens egne Kjendsgjæringer, deels det Bevidsthedslivet selv constituerende Aprioriske; hvorimod, naar i Mathematiken Parablens Formel udfindes, eller nogensomhelst Function bestemmes og forfølges, Dette vel kan siges at være Noget, som vi lære allene af det Aprioriske i os, men ikke Noget, hvori dette Aprioriske selv bliver iagttaget, ikke heller Noget, som constituerer vor egen Sjælelivær. Vilde Nogen derimod eftervise det Mathematiske som Grundlag i vor Reflexion over mange Forhold i Verden, og tilmed i vor sjælelige Leven, da blev Dette vistnok explicativ Philosophie, men hørte da ei til Mathematiken, men til Psychologien.

Ann. 2. Naar i og gjennem det Factiske det Algyldige skal studeres, saa bliver Opfattelsen af det Factiske af væsentlig Betydning i og for Læren om det Algyldige. Dette gjelder især med Hensyn til den explicative Ideephilosophie, hvor derfor — uagtet den heelt igjennem

maa komme i Stand ved egen Sagttagelse, saa at Andres Sagttagelser kun ere at tage som de, der skulle tjene her- til, — Videnskabernes Historie bliver af langt anden og større Vigtighed for selve Videnskaberne, end den, som f. Ex. Matematikens Historie kan have for Mathematikerne. Men at gaae saavidt, at man lader den hele Religionsphilosophie bestaae i Læren om Religionens historiske Udviklingsgang, saaledes som det i vor Tid er skeet, er ei at tage Sagen retteligen.

Ann. 3. Det har fremdeles ogsaa sin Banffelighed at adskille tilstræffeligen imellem Reflexionsphilosophie og explicativ Ideephilosophie, da i begge det Algyldige træder frem, som saadant, saa at et Bør ligesaavel gjør sig gjeldende i Logiken, som i Moralen, hvorfor ogsaa Treschow henregnede Logiken til den praktiske Philosophie (hvilken han i sit Skrift "om Philos. Natur og Dele", inddeelte i Logik, Moralphilosophie, Æsthetik, og ~~Dele~~ ^{Økonomie} logie, efter Formaalene: det Sande, Gode, Skønne, og det Nyttige). Men naar man bemærker, at den Paamin- delse at respectere de logiske Fordringer for Sandhedens Skyld, altsaa af Sandhedskjærlighed, er af moralsk Natur, vil man see, at det Bør, som fremkommer i Logiken, kun er et "saa bør det være", ei "saa bør vi det;" og hiint Bør er derfor snarere et Maa. — Det egentlige Bør udtaler en Beherskelse som saadan, eller gaaer ud paa, hvad der skal være Herskende hos den Beherskede, naar denne viser sig som saadan, tilmed som attraaende og villende.

Ann. 4. At Videnskaber af blandet Natur fremkomme, blive vi let vaer. Vi have Exempler herpaa i Physik og Astronomie, forsaavidt i begge Empirisk og Mathematisk gribe i hinanden. I Psychologien vil ved Siden af Det, som hører den indvortes Erfarings Gebeet til, tillige Det, som hører den øvrige explicative Ideephilosophie til, komme til Orde. I Æstheten maa under

den ideephilosophiske Jagttagelse og Udvikling bestandigen sees hen til de æsthetiske Grundbegreber, der historiskt have gjort sig gjeldende. Moralphilosophie og Religionsphilosophie kunne ikke gennemføres, uden at empiriskt givne Forhold, hvortil jo endog hele Syndigheden hører, komme i Betragtning. — Men overalt kræver den grundige Betragtning og Orientering, at man maa kunne blive sig bevidst, hvad der hører hvert Gebeet til.

Ann. 5. Vi saae her Psychologien at antage en blandet Natur ved at komme ind paa det Ideephilosophiskes Gebeet. Men endnu i en anden Henseende viser den sig som blandet, da udvortes Jagttagelse, nemlig af Andres Liv og Færd, altsaa Noget, der hører til den udvortes Empiries Gebeet, her maa tages i Betragtning, tilligemed Det, som den indvortes psykiske Jagttagelse, der bliver Grundlaget, lærer os. — Ogsaa Sprogphilosophien maa uddanne sig ved en Forening af empiriskt Studium (af det historiskt givne Sprog) og psykisk Jagttagelse.

Ann. 6. Endnu bliver her Historiens Philosophie at nævne som blandet, da deri historisk Opfattelse og Følgelse maa gaae i Eet med en Jagttagelse, der maa blive af psykisk Natur. Historiens Philosophie skal nemlig opklare Menneskehedens hele Livsgang med Hensyn til, hvad der i Uandelighedens Henseende deri er at bemærke, og den Udvikling, det i saa Henseende har taget. Menneskehedslivets Grundmomenter og deres Bevægelses Gang blive da at iagttage, men saaledes bliver da Betragtningen psycho-biologisk.

Ann. 7. En særdeles Opmærksomhed maa vi endnu henvende paa visse Videnskaber, der danne egentlige Mellemled, idet de frembyde egentlige synthetiske Eenheder af Noget, der paa udvortes historisk Maade er givet, og Noget, som hører til den explicative Ideephilosophies Gebeet. — Herved sigtes a) til den saakaldte positive Aaben-

baring og positive Theologie og b) til den positive Jurisprudents og Politik. I den førstes Gebeet skal Noget, som væsentligen støtter sig paa historisk Overlevelse, bringes til at leve og herske i os, og til at besjæle og opfylde os, paa samme Maade, som den, paa hvilken Det, der hører Ideephilosophiens Gebeet til, gjør sig baade ideebevægende og praktisk gjeldende hos os, og hiint maa altsaa exponeres paa en hertil svarende Maade. I Politiken, saavel som i den i sig selv dertil henhørende positive Jurisprudentses Gebeet, mødes, hvad idetmindste den saakaldte Administration samt de til Lovgivningens Forbedring henhørende Bestræbelser angaaer, bestandigen Hensynet til Det, hvad naturlig Ret og Statsomsorg fordrer, med Hensynet til Det, hvad der i en hvis Stat deels positivt er bleven fastsat og derved kommen i Gang, deels historisk har udviklet sig, og baade, hvad hiint og hvad dette i sin Consequents fordrer, maa paaagtes, og en Løsning af Opgaverne søges, der paa eengang kan tilfredsstille i begge Henseender, altsaa baade i ideephilosophisk og i empirisk-historisk Henseende.

Anm. 8. At endeligen ogsaa explicativ og speculativ Betragtning kunne forenes i een videnskabelig Udvikling og Fremstilling, maa endnu bemærkes, hvorpaa da nærværende vor philosophiske Propædeutik kan være Exempel.

Anm. 9. Af anden Natur end de hidtil omtalte Videnskaber af blandet Natur, ere de mere almene Videnskaber, i hvilke Det, der viser sig som almeent til Grund Liggende i flere forskellige Gebeter, udsondres og betragtes for sig i sin indre for disse Gebeter almeengyldige Grundnatur.

En saadan Videnskab er den almindelige Biologie, forsaavidt deri Livet i Planter og Dyr, det indvortes sjælelige Liv i Mennesket, som Individ, og Livet i Menneskeheden paa eengang og lige meget have for Die.

§ 12.

Exposition af det givne Begreb om Philosophie: tre Hovedsynspuncter herved.

Til Indbegrebet af alt Det, vi have kaldet det Givne, og nu have stillet hen for os i en Oversigt, træder Philosophien, — hvorved vi nu, som hidtil, bestandig kun mene den speculative, ikke den explicative, — for at trænge hen til dets sidste Grunde og Grundforhold og i Kraft af disses Erkjendelse at opklare det fra Grunden af. Men idet den nu saaledes fremkaldes ved den altomfattende Randsagelseaaand, der kommer i Bevægelse hos den granskende og grundende Subjectivitet, som, for at opnaae en Philosophie, først maa philosophere sig til den, stiller Philosophien sig i Henseende til Grundforholdet imellem det Sande og den Subjectivitet, hos hvilken det Sande skal gjøre sig gjeldende, frem for os under tre Hovedsynspuncter, nemlig: I. med Hensyn til den erkjendende Subjectivitet og Philosophiens Betydning for denne; II. med Hensyn til det Subjectives og det Objectives Opgaaen til Eenhed; III. reent i og for sig, uden Hensyn til Det, som rører sig i den erkjendende Subjectivitet.

§ 13.

Exposition af Begrebet Philosophie i første Hovedhenseende.

Med Hensyn til I. den erkjendende og til grundig Erkjendelse henstræbende Subjectivitet lader den i Bevægelse værende Randsagelseaaand os allerførst see Philosophien som a) den Grunderkjendelse, der skal gaae frem af en til Grunden gaaende Kræven til Regnskab, gennem hvilken Alt, hvert især, skal hjemle sig for os i den Gyldighed, som det skal have for os, ved ligesom at opvise sin Adkomst til at gjøre sig gjeldende. — Men herved viser sig da b) Alt i sit hele Indbegreb som Det, der frembyder et Problem, der skal løses, og Philosophien har derfor kunnet fremstilles som den, der

skal løse Tilværelsens Gaade, efter selv først at have ladet en saadan Gaade opstaae og danne sig for os. — Men idet hertil den Bemærkning knytter sig, at de philosophiske Spørgsmaal ofte tage den Bending, at der spørges om Mueligheden af Det, om hvis Virkelighed Ingen tvivler, ja hvis Virkelighed forud maaskee formeligen oplyses, see vi Philosophien som den, der kan siges c) at gaae ud paa at oplyse Virkelighedens Muelighed, hvilket da vil siges Forklarlighed, Forstaaelighed, Begribelighed, hvor da Virkelighed og Tænkning sees at mødes, som de, der søge Dypgaaen til Eenhed og saakaldet Forsoning, hvilken da dog tillige bliver en Udjevning og Forening af de mange imod hinanden trædende Tilværelsens Momenter selv for den erkjendende Betragtning. — Men da under al saadan Tænkning Undersøgelsesaanden kommer i Bevægelse som Discussionsaand eller Debatteringsaand, saa kommer d) Philosophien frem som den, der danner sig paa en altsomfattende Maade i Kraft af overvunden Dubitation, altsaa ifølge en Affirmation i Kraft af overvunden Negation. (Efr. om Erfj. og Gr. § 20, P. 162.)

Men saaledes vil da Philosophien fremstille sig for os paa den ene Side som den, der skal føre Subjectiviteten til e) en fuldelig Kommen paa det Rene med sig selv (Selbstverständigung, som Jakobi kaldte det), og paa den anden Side som den, der skal føre til f) en fuldelig Kommen paa det Rene med Totaliteten i dens Totalitet og derved til fuldelig Orienterethed i denne; hvoraf da g) en altsomfattende Tilfredsstillelse paa Erkjendelsens Gebeet maa blive en Følge.

Anm. 1. Kant begyndte sin Philosophies hele Værk (i Begyndelsen af hans Kritik der reinen Vernunft) med det Spørgsmaal: hvorledes ere synthetiske Sætninger a priori muelige?, efterat han først havde oplyst saadannes virkelige Eksistens og Realitet. Senere førte Dette til at spørge: hvorledes er overhovedet en gyldig

Erkjendelse muelig? men dette Spørgsmaal med det deri liggende: hvorledes er en objectiv gyldig Sandsning muelig? havde allerede været i fuld Bevægelse i den Cartesianske Skole, hos Malebranche og Leibnitz; ligesom det allerede i Oldtiden fuldt var traadt frem. — Hvorledes er speculativ Philosophie muelig? ville vi længere hen komme til at spørge. — Hvorledes er menneskelig Frihed muelig? hvorledes er det Onde mueligt? ere Spørgsmaal, som naturligen netop antage denne Form.

Anm. 2. Endnu kan det nominelle Begreb, som Fichte i den af ham i Forening med Niethammer udgivne philosophiske Journal (Marg. 1797, Hefte 1) giver om Philosophie, samt det, han i sine seneste Forelæsninger i Berlin fremsatte, her bringes i Erindring. Hiist opstiller han Philosophien som den, der skal forklarliggjøre hele Erfaringen overhovedet ved at deducere den a priori, hvor man da, naar Philosophien fik fuldendt sit Værk, maatte faae at see, om Det, den a priori havde construeret, svarede saaledes til Erfaringen, at Opgaven kunde kaldes løst. Da vi kun besidde hele Erfaringen i vor Viden, afvoeg han herved ikke fra sit tidligere Begreb om Philosophien, ifølge hvilket han havde givet Philosophien Navn af Wissenschaftslehre, som den, der skulde gjøre den hele menneskelige Viden i dens Heelhed, som Viden og Videns Indbegreb overhovedet, til Gjenstand for Forklaring. I sine seneste Forelæsninger yttrede han, at enhver Videnskab havde sit Phænomen — han brugte just dette Udtryk — at forklare. Det Phænomen, Philosophien havde at forklare, var nu selve den menneskelige Viden overhovedet eller i det Hele, als ein *Wisthum*. Dette Phænomen maatte nu først exponeres, derefter forklares. Hiint gjorde han i Læren "von den Thatsachen des Bewußtseyns", hvilken fremkom i den første Deel af hans Foredrag, — Dette gjorde han i den egentlige "Wissenschaftslehre". Man seer let, at han i Eighed med

den Maade, hvorpaa Kant begyndte sin Kritik, kunde begyndt med det Spørgsmaal: Hvorledes er Viden overhovedet muelig?

Anm. 3. Vi komme her til at minde den ofte omtalte, men, som det synes, i vor Tid almindeligen misforstaaede eller ikke kjendte Definition paa Philosophie, som Wolf giver i sin *Discursus præliminaris de philosophia in genere* (foran for hans Logik). Den lyder i § 29 saaledes: *Philosophia est scientia possibilium, quatenus esse possunt*. Wolf siger om den i Anmærkingen, at han først fandt den i Aaret 1703, at han i Aaret 1705 meddeelte den til den breslauske Kirke- og Skole-Inspector Caspar Neumann, mod hvis Indvendinger han forsvarede den i et privat Brev, men at han først bekendtgjorde den i Fortalen til sine *Elementa Aërometriæ*. Denne giver imidlertid ikke den Oplysning, jeg havde ventet at finde deri. Derimod oplyses Meningen af hiin Definition tilstrækkelig i den anførte *Discursus* selv, vel ikke directe, men paa flere Maader indirecte. De Ord, som det især kommer an paa, ere de sidste: *quatenus esse possunt*. I en foregaaende Paragraph (§ 6) er *cognitio philosophica* defineret at være *cognitio rationis eorum, quæ sunt vel finit, og man seer, at han overhovedet betragter al rational Erkjendelse af Det, eller al Indsigt i Det, der er eller skeer, som philosophisk, hvorimod den blotte Kundskab om det Factiske opstilles som cognitio historica, og den tredie af de tre Arter Erkjendelse, han adskiller, den mathematisk, skal gaae ud paa den nøiagtige Bestemmelse af de endelige Ting ved at bestemme deres Qvantitetsforhold. Naar han nu, ved nærmere at omhandle denne Forskjel imellem historisk, philosophisk og mathematisk Erkjendelse, blandt Andet siger i § 17: *Aliud est nosse factum, aliud perspicere rationem facti, aliud denique determinare quantitatem rerum*; naar det § 7 hedder: *Differt cog-**

nitio philosophica ab historica. Hæc enim in nuda facti notitia subsistit, illa vero ulterius progressa *rationem facti* palam facit, ut intelligatur, *cur istiusmodi quid fieri possit*; og naar man nu i de Exempler, han anfører, møder alleslags Phænomener, som Philosophien skal forklare, saa seer man, at hans Mening maa være, at Philosophien skal forklarliggjøre Virkeligheden, ved at vise, hvorledes Alt i den formaaer at være. — Senere, efterat der paa hiin Definition paa cognitio philosophica er fulgt den ovenfor anførte Definition paa Philosophien selv, hedder det i § 31: In philosophia reddende est *ratio*, cur *possibilia actum consequi possint*, og strax efter: In philosophia itaque reddenda est ratio, quomodo ea, quæ fieri possunt, *actu fiant*; fremdeles hedder det § 32: quodsi ergo plura fuerint, quorum unum perinde possibile est ac cetera, philosophia docere debet, *cur illud potius fiat* aut fieri debeat, quam cetera; ved hvilken Anledning Philosophien omtales som rationes eorum, *quæ sunt vel fiunt*, reddens, og som den, der derfor docere debet, quænum sit ratio, ut in dato aliquo casu unum potius fiat, quam alterum. I § 37 nævnes Philosophien som den, quæ rationem exponit, cur ea, quæ sunt et fiunt, esse ac fieri possint. I § 46 endeligen finde vi følgende Definition paa en Philosoph: Philosophus est, qui *rationem reddere* potest eorum, quæ sunt, vel esse possunt; og ved denne Leilighed nævnes strax efter Philosophien som den, cuius est rationem reddere, *cur possibilia actum consequi queant*, et unum potius fiat in dato casu quam alterum, quod perinde possibile erat. — Sammenholder man nu alt Dette og adskilligt Mere med hiin Definition: *Philosophia est scientia possibilium, quatenus esse possunt*, saa seer man, at Bægten maa falde paa de sidste Ord, og vi see, at disses Mening maa være at til-

kjendegive hiint allerede Nævnte, at Philosophien skal oplyse, hvorledes alt Det, som de facto findes at være eller at stee i Naturen (hvortil ogsaa efter § 21 *natura rationalis*, altsaa Bevidsthedslivet, henhører) formaaer at være, eller hvilken dets reale Muelighedsgrund er. De virkelige Facta og factiskt tilværende Ting har Philosophien ei med at gjøre, forsaavidt der er Tale om, hvilke de ere; Dette hører den historiske Videnskab til; men oplyse Grundene til dem, altsaa vise, hvad der fremkalder eller medfører deres Virkeliggjørelse, skal Philosophien. Men Det, som medfører Virkeliggjørelse, er dog ikke Virkeligheden selv, men er den reale Muelighedsgrund til samme. Saaledes maae vi uden Tvivl udlægge hiin Definition. — Philosophien bevæger sig i Tænkelighedens Gebeet — der tænkes frem og tilbage — forsaavidt have vi med *possibilia* at gjøre; men nu gjelder det at bestemme, hvad der ud af al denne Tænkelighed hæver sig frem som Det, der har Realitet, og udgjør det til Grund Liggende i Virkeligheden; hvilket da ei er det concrete Virkelige selv, men er Det, hvori dette har sin Grund, og hvoraf der altsaa er at indsee, hvorledes dette Virkelige formaaer at være (*actum consequi possit*). Det er altsaa Tænkelighedens Rige, der mødes med Virkelighedens; hiint skal oplyse dette, dette føres tilbage til hiint og indoptages deri. Virkeligheden er her uden Tvivl tænkt som den, der har et uudtømmeligt Muelighedernes Rige til Grundlag: en Forestilling, som man i det 18de Aarhundrede ofte møder.

§ 13.

Begrebets Exposition i anden Løvedhenseende.

Men da nu dog de Forbringer, som her ud af Subjectivitetsens Indre træde alt det Givne imøde og kræve Tilfredsstillelse, ere af reen objectiv Natur, eller gjøre sig giel-

dende som de, der vel fremtræde i og gennem Subjectiviteten, og det saa, at denne ved deres Tilfredsstillelse skal komme til Klarhed og Beroligelse, men dog ere det Algyldiges egne Fordringer, hvori dette taler i sin Algyldighed, saa kommer Philosophien, II. med Hensyn til denne det Objectives og det Subjectives Sammengaaen til Enhed, til at vise sig for os som den, der skal lade os see Alt a) i en fuldkommen Samstemning med det sig hos Subjectiviteten selv i den hele Erkjendelsesstræben rørende Algyldige, idet dette da træder frem som saadant, eller — med Fornuften, og det saaledes, at derfor, b) al Erkjendelsen, forsaavidt den er af intelligent Natur, maa komme til at vise sig som den, der af Fornuften selv maa være at deducere, saa at Philosophien altsaa ei kan Andet end sigte hen til en altomfattende intelligent Erkjendelses Construction *a priori*, og forsaavidt viser sig som constitutiv i Kraft af fuld Fornuft. — Men idet saaledes den grundende og spørgende Betragtning kommer til at erkjende Alt i dets Harmonie med Det, som constituerer denne Betragtens eget inderste Væsen, kommer den tillige til c) en saa fuldelig Anerkjendelse af det Gyldige og Sande og derved tillige til en saa fuldelig Assimilering eller Indoptagelse af Totaliteten af det i Tilværelsen Givne, at dette derved d) taber sin Charakter af Givethed, saa at vi blive hjemme deri, og saaledes den Modsatning overvindes, som fandt Sted, saa længe det Givne endnu blot stod for os som et Givet.

Anm. 1. Af ganske anden Art end den Tilegnelse og Indoptagelse, som vi her omtale, er a) den, som skeer ved den Art af ideel Skuen, der lader os see det Algyldiges og Unconstitutives indre Momenter træde ud og røre sig som det inderste til Grund Liggende i den reelle Virkeligheds aldeles individuelle Stikkesler og Livsbevægelser; hvilket dels skeer i en ideel Empiries dels i Poesiens og den øvrige ideelle Konsts Gebeet, hvori da det til

Grund Liggende viser sig i sin magtfulde Nærværelse i det Concrete, paa ganske individuel Maade; fremdeles ogsaa b) den, som paa sympathetisk Maade skeer ved vor egen interessifulde og villiesfulde, kjærlige og religiøse Tilfnyttning til og Leven i og for Tilværelsens Totalitet. Vi have ogsaa i alt Dette Noget, hvorved eller hvorigjennem det Sande lige saa fuldt, som gjennem Philosophering, kun paa en ganske anden Maade, kan sande sig for os; saa at vel den Bemærkning, at det kan, ja maa det, bliver en philosophisk, men ei denne Sandelse selv. Paa en saadan Sandelse er det, at Christus viser hen ved de Ord (Joh. 7, 17): "Min Lærdom er ikke min, men hans, som mig udsendte. Dersom Nogen vil gjøre hans Villie, han skal kjende, om Lærdommen er af Gud, eller jeg taler af mig selv."

Anm. 2. Vi have ovenfor bemærket, hvorledes al vor Erkjenden ei blot gaaer ud fra, men ogsaa heelt igjennem væsentligen og nødvendigen hviler paa, et *Scimus*, quia *accepimus* (see § 3). Det er ogsaa af Bigtighed, at vi heelt igjennem føle denne Givethed og føle det tilsvarende Fornemmelssfulde i al sin Styrke, og derunder føle Objectivitetens Magt (Herrens Magt) som saadan. Men nu ligger dog heri strax — og bliver uadskilleligt herfra — et *Scimus*, quia *facimus*, hvori det personlige Moment viser sig i sin Eenhed med, men tilmed ogsaa i sin relative Modsatning til, hiint universelle Moment. Men naar de, under denne forenede Modtagen og selvegne Bestemmen, paa det første Stadium endnu i umiddelbar Eenhed virkende og tilmed i Resultatet (den hele Antagen) fortabte Momenter komme til at træde ud som saadanne, under den deels paa det Givnes Sammenhæng og Forhold deels paa vor egen Antagens Gyldighed sig henvendende Reflexion, saa komme vi til en Erkjenden, hvori vi befinde os, fordi vi selv have bekræftet os deri, og tilmed have anerkjendt. Og nu kan det da hedde: *Scimus*, quia

cognoscimus (nobiscum noscimus). Herved viser sig da nærmest et Scimus, qvia intelligimus. Men nu have vi dog bemærket, at det ogsaa, baade i denne Henseende, og i Henseende til det Scimus, qvia credimus, der hører med ind under hiint Scimus, qvia accepimus, kan hedde: Scimus, qvia experti sumus; scimus, qvia coram vidimus, saa at der overalt kan vise sig en samtykket Erkjenden, ja at især den sig selv bekræftende Tro er at kalde ei allene en samtykket men og en villet Erkjenden. Men nu vil Forholdet, baade i denne Henseende, saa og igjennem Philosophie, kunne gaae saavidt, at det kan hedde: Scimus, qvia sumus; hvis det ellers tør være tilladt at bruge det latinske sumus paa samme Maade, som det tilsvarende Udtryk bruges og den tilsvarende Tanke tænkes paa Dansk og Fransk, naar Ordet construeres med et Sagsobject i Udtrykkene: det er mig, c'est moi.

Anm. 3. Med Hensyn til, at Philosophie her er erkjendt at være Videnskab i Kraft af fuld Fornuft, bringes i Erindring Hegels Definition i den første Udgave af hans Encyclopædie § 5: "Die Philosophie wird hiemit für die Wissenschaft der Vernunft ausgegeben und zwar insofern die Vernunft ihrer selbst als alles Seyns bewußt wird." Men herved er overseet, at al Væren væsentligen beroer paa en Enhed af Rationalt og Ertrarationalt, Intellectuelt og Ikke-Intellectuelt, idet al Væren paa den ene Side forudsætter den Magt eller Kraft, som realiserer eller virkeliggjør det Begrebsmæssige, eller dog medfører, at det gjør sig gjeldende, paa den anden Side forudsætter et sidste Substrat, hvori det gjøres gjeldende, som i et Andet, end det selv.

Hvad der i vor Tid saa meget er bleven omtalt angaaende Tænkens og Værens Enhed, er der her Anledning og Opfordring til at tage i Overveielse. For det Første synes herved, idet Sagen er taget subjectivt, at være meent, at vor Tænken, saasnart den har fuld Gyl-

dighed i sig, ogsaa har fuld objectiv Gyldighed (som da Astronomens Calcul f. Ex., naar den er aldeles fuldkommen, ogsaa nødvendigviis maa blive bekræftet af Virkeligheden); saa at altsaa vor Tænkning er at betragte som en virkelig og gyldig Sands for den virkelige objective Intellectualitet. Forsaavidt menes da den subjective og den objective Intelligent's saaledes at være Et, at hvo der fuldeligen har den ene, *eo ipso* har den anden. Dette er aldeles grundet. — Men nu er der dog dernæst ogsaa Tale om en Opgaaen til Eenhed af begge, nemlig Tænkten og Væren, i objectiv Henseende. En saadan kan nu kun være at forstaae saaledes, at der menes, at paa ethvert Punct, hvor vi møde det Ene, er ogsaa det Andet, men at dog ogsaa paa ethvert Punct foruden det Intellectuelle er tillige noget Andet, end det, saa at Eenheden er en saakaldet synthetisk Eenhed af Tvende. Eenheden er da ei af den Art, at man kunde sige: Hvo som har eller seer det Intellectuelle, har og seer *eo ipso* det Værende; men man kan kun sige: Hvor det Ene er, er ogsaa det Andet — saaledes, at Eenheden ei er at kalde Identitet, men snarere, om man vil, Formæling. — Den, som fuldeligen har den subjective Intelligent's, lever *eo ipso* i den objective Intelligent's Fylde; men Den, som har den fuldelige Intelligent's, eller Den, som har den fuldelige Fornuftfylde, lever ikke *eo ipso* i Synets, Hørelsens, Lugtens, Poesiens, Kjærlighedens, Religiositetens Regioner o. s. v.; men man kan kun sige, at han lever tillige i disse Regioner, forsaavidt nemlig Fornuftfylden ei fuldeligen kan have, uden at Livsfylden have fuldeligen, og omvendt.

Anm. 4. Angaaende den altomfattende Construction a priori og Philosophiens Constitutive bemærkes: Det maa fra først af ikke oversees, at her kun er Tale om, at i Philosophien, naar den tænkes fuldendt, altsaa naar der sees hen til Maalet, hvortil der sigtes, skal To-

taliteten af den intelligente Verdenserkjendelse constituere sig for os paa reen apriorisk Maade, men at det her ei kan være Meningen, at Totaliteten af Verdensopfattelsen eller af det Verdensbillede, vi bære i os, skulde nogensinde kunne constituere sig reent a priori. Naar vi overveie Dette, og overveie, at al grundig Indsigt maa være en Erkjenden og Indseen fra Grunden af, men at den sidste Grund er det Alconstitutive, der er det absolute prius, og at dettes Manifestation i os er Fornuften i os, saa vil Sagen vise sig klar og simpel. Vi kunne sige: Al Indsigt overhovedet, altsaa og al Indsigt i Erfaringens hele Gebeet, maa baade komme af, og vise sig som kommende af, Indsigtens Grundkilde, Fornuften.

Nærmere betragtede denne Sag, der har funden og finder saa megen Indsigelse, men, naar blot al Misforstand i denne Henseende hæves, let vil sees kun at være en ligefrem Følge af Philosophiens Begreb, bemærke vi Følgende: Philosophie skal dog gaae ud paa at udgrunde og erkjende det Sande i dets Sandhed; er nu dette allene at finde i Tingenes indre Væsen, som allene ved Forstand og Fornuft kan erkjendes, saa maa Philosophie blive Fornufterkjendelse. Men Fornuften forholder sig ikke saaledes til Det, den erkjender, som f. Ex. Synet til de belyste Gjenstande, at den blot ligefrem skulde optage og fremstille det for sig, som det nu engang findes at være. Fornuften kan Intet erkjende, uden ved at vedkjende sig det som oprindelige stemmende og harmonerende med den selv; hvilket følger af Naturen af den Erkjenden, hvormed Indsigt og egentligt Begreb, altsaa og Prøvelse, skal være forbunden. Men er nu hiint blot ved Fornuften paa denne Maade erkjendelige Tingenes sande Væsen tillige det, der medfører, at disse Ting ere, som de ere, og udgjør det altsaa disse Tings sidste Grund, og kan nu altsaa hverken det selv eller de erkjendes i deres Sandhed, uden at det sees som deres Grund, og de som deri grundede, det, som

dem nødvendigviis medførende, og de som deraf følgende, saa udfordres jo til den sande Erkjendelse, ikke blot at erkjende Tingenes Væsen, hvilket er Gjenstand for den høieste Grundidee, men og at see, hvorledes alt Andet, som deri er begrundet, er at udlede deraf, hvorved det først alt sees i sin sande Betydning og i sit relative Væsen. Men at see, hvorledes det kan udledes af Grundideen, er dog det Samme som, at vi selv i Forestillingen udlede det deraf, og, forsaavidt Dette skeer paa en altomfattende Maade, deraf udlede, og ifølge deraf opstille, et heelt System af Erkjendelser, hvori Alt sees — men med det Samme ogsaa sættes — paa sin Plads. Men Dette er just at construere a priori. Og er nu Det, der saaledes skal erkjendes i sit Væsen ved at erkjendes i sin Sammenhæng med det høieste Sande, just Erfaringen og overhovedet alt det Givne, saa er det just denne Erfarings hele Indhold, dette Givnes indre til Grund Liggende i dets hele Omfang, der skal sees som Følge af Grundideen, altsaa udledes af den, altsaa og gjenconstrueres a priori.

Maae vi overhovedet indrømme, at Erkjendelsen er Det, gennem hvilket det Hele fuldeligen skal komme til Individets Bevidsthed, ved ligesom at gjenfødes i denne som i et Afbillede, hvorved det Hele da kommer til at gjenleve i den Enkelte, og maae vi nu endvidere erkjende, at det sande Første eller prins i Tingene er Det, der er den høieste Grundidees Gjenstand, det Evige, hvorledes kunne vi da Andet, end erkjende, at dette paa samme Maade maa vise sig som det altbegrundende Første i vor Erkjendelses Hele, som det er det i sig selv, dersom vor Erkjenden skal gjenudtrykke hiint Tingenes Hele; saa at altsaa, ligesom ved hiint objectivt Første alle Ting constitueres, saaledes ogsaa ved den Grundvirken, hvori dette Første fremstiller sig i vor Bevidsthed, hiint indre Afbillede af alle Tingene maa paa ethvert Punct constitueres. Men skulle vi nu heri og herved komme til at see

og erkjende Sandheden i dens Sandhed, saa maa ogsaa Afbilledet dannes i os under og ifølge vor egen Indseen og ved Indseen ledede Bestemmen, altsaa maae vi selv i Kraft af Grundideen udføre hiint det Heles Afbillede i vor Bevidsthed, men det er at construere det i Kraft af Grundideen, der da maa vise sig som det altbestemmende prius i vort Erkjendelseshele. Ikkun forsaavidt Dette skeer, kunne vi sige, at dette vort Erkjendelseshele virkelig og i Sandhed er overeensstemmende med hiint Tingenes Hele, i hvilket jo Tingene ikke staae blotte og bare, hver for sig, men alle kun ere til, forsaavidt de hænge sammen med det altbestemmende Første, og dette er tilfæde i dem.

Høre vi imidlertid nu dog megen Opposition mod den Sætning, at Philosophien, ifølge sit Begreb, gaaer ud paa en estergjørende apriorist Construction af det givne Erfaringshele, ja læse vi endog hos Steffens: "Naturwissenschaft a priori ist der Tod aller Naturphilosophie", saa bringes vi naturligen til den Tanke, at her ved Udtrykket a priori er tænkt paa noget Andet, end vi derved tænke paa. Og til denne Tanke komme vi saameget mere, som vi see, at det er Naturphilosophien, hvis Død al Naturvidenskab a priori erklæres for at være. Vi kunne da enten tænke os, at der ved hiin Naturvidenskab a priori blot er tænkt paa en saadan, der vil gaae ud fra visse Bevidsthedens saakaldte Kjendsgjerninger allene, eller fra visse blot af deels logist deels psychologist Sagtagelse abstraherede almindelige Forstandsbegreber og almindelige Sætninger om al Erkjendelsesvirkfomheds subjective Beskaffenhed, eller paa andre deslige Maader vil gaae ud fra noget Subjectivt, som Mennesket bringer med sig, og vil gjøre gjeldende som nødvendige Imaginationer, Noget, hvorpaa vi ikke blot hos Fichte finde eminente Exempler, men som vi endog ikke kunne kjende Kants "Metaphysische Anfangsgründe" frie for. Eller ogsaa kunne vi tænke os, at hiin Sætning, og andet Sligt, som af de fortrinligste

Philosopher høres, blot er Udtrykket af den høist grundede Erkjendelse, at vi, i vor Tid, endnu ere alt for langt fra at være trængte faa vidt i Naturens Studium, at en Bestræbelse efter, blot ifølge de Grundideer, hvortil vi nu allerede ere komne, at ville construere sig et Naturens System *a priori*, skulde kunne Andet end være høist misligt. Saa vist det er, at man i Moralen, ja endog i Psychologien, strax bør gaae lige til den høieste Idee og bringe Alt i Forbindelse med den, — thi den er det, hvis Kraft skal besjæle Mennesket, og med hvilken han overalt skal søge at føle og bringe sit Liv i Samklang, — saa vist er det, at man derimod i Naturstudierne bør holde sig nær til den levende Beskuelse af den givne Natur selv, og kun, ledet ved den, efterhaanden berede Mueligheden af hiin Tilknnytning til, og faste og bestemte Medstigen fra, og Deduction fra, den høieste Idee. Men en muelig Construction *a priori* bliver dog Maalet. Det er her ganske, som i Astronomien, hvori vi have et talende Exempel paa, hvad Construction *a priori* vil sige, og hvorledes en grundig Tragten efter Erkjendelse kan og maa føre til en saadan. Hvad vort Planetsystem angaaer, er Astronomien kommen saavidt, at den ud af sit *prius*, sin Grundidee, støttet paa visse Grunddata, kan *a priori* construere Totaliteten af alle Planetbevægelserne og af de herved indtrædende Forhold. Det Samme tragter Lægen efter i sine Sphærer, og netop det Samme er det ogsaa, Philosophien tragter efter i Henseende til Totaliteten af alle Verdensforhold.

Men naar vi nu saaledes erkjende Dette at være den philosophiske Stræbens høieste Formaal, saa opstaaer naturligen det Spørgsmaal, hvorledes vi nu da komme til den altomfattende Grundidee, der skal være Grundlaget for den Construction *a priori*, hvorigjennem Alt, hvad der skal have Gyldighed for os, skal constituere sig for os i sin Gyldighed. Og herved bliver da at be-

mærke, at denne Grundidee, dette Grundlag, vistnok ei kan constituere sig for os paa den reent aprioriske Maade, som vi f. Ex. finde i Mathematiken. Men herom, saavel som om det Spørgsmaal, om den tilsidst skal kunne indlyse for os i sin Gyldighed ved sig selv allene, komme vi til at tale længere hen i §§ 15 og 16.

§ 14.

Begrebets Exposition i tredie Hovedhenseende.

Endelig betragte vi Philosophien III. reent objectivt, skuende hen paa dens Formaal i og for sig, uden Hensyn til den erkjendende Subjectivitet og hvad der rører sig i denne. Da see vi den at gaae ud paa at forfølge Alt saaledes, at det Alt maa vise sig a) i sine sidste Grunde og Grundforhold, tilmed i sin sidste Grundethed; men saaledes viser det sig da b) i sin Sandhed eller i sit sande Væsen, saa at der altsaa sees, c) hvad Realitet og Betydning der egentligen er at tillægge det, altsaa d) hvad det i sit inderste Væsen er. Men Dette medfører da, at e) alt Enkelt sees i sin Indoptagethed i det Hele, saa at det Mangfoldige erkjendes i sin indre Eenhed, og at det Hele træder frem for os i sin Heelhed; hvorved da den philosophiske Grundstræben viser sig som en altomfattende Eenhedsstræben. Men under saadan Tragten efter at see alt Enkelt indordnet i Tilværelsens Totalitet kommer da Philosophien til at tragte efter f) en altomfattende Verdensanskuelse, hvori alle Ting kunne vise sig for os i deres sidste Verdensforhold og i deres Verdensbetydning, og Philosophien gaaer saaledes ud paa at vorde en speculativ Kosmologie.

Men denne Stræben maa nødvendigviis føre til at gaae videre. Thi den hele Verden selv kan kun vise sig for os i sit rette Lys derved, at alt Endeligt sees g) i sin Tilbageførelse til og Indoptagethed i det Alconstitutives,

det Uendeliges og Eviges Rige, hvorved da, omvendt, dette maa blive seet i sin Udtræden i det Endelige, som det deri tilstedeværende Reale. — Men Dette maa fremdeles føre os hen til h) det Centrale i den hele Totalitet, og derved til Guddommen, og Philosophien maa da søge sit sidste Grundlag i en speculativ Theologie, og den maa da blive en Enhed af speculativ Theologie og speculativ Kosmologie.

Ann. 1. Det naturligen her opstaaende Spørgsmaal, hvorledes dog en Kosmologie, altsaa hele Philosophien selv, for os er muelig, ville vi længere hen (§ 15, Ann. 2) komme til at besvare os.

Ann. 2. Forsaavidt det Alconstitutive viser sig for os som det absolut Begyndelsesløse og Tidløse, i hvis hele ideelle Fylde ingen Borden, Omskiftning eller Om-dannelse endog kun er tænkelig, da al saadan netop allerede forudsætter det Ideelle, og bestaaer i visse Realisationer af noget Ideelt, kalde vi det Alconstitutive det Evige. Forsaavidt det derimod deels sees i sin indre Uudtømmelighed som medførende en Utallighed af Determinationer, deels sees i sin Relation til det Tiden Undergivne, som det heri Herskende og Levende, kalde vi det Uendelige. — Endeligt derimod kalde vi Alt, hvad der, trædende frem, hvert som Noget for sig, har sin bestemte Væren med sine bestemte Determinationer, saa at derom kan siges: "Saa og saa er det; saa og saa er det derimod ikke", medens derimod det Uendelige er alle Mueligheders uudtømmelige Fylde. Men nu er da ethvert Enkelt, og tilmed ethvert Endeligt, kun et Moment med i denne Fylde. Skue vi det retteligen, saa skue vi deri det Uendeliges Fylde i eet af de Puncter eller Momenter, hvori det er og rører sig, som i een af de til dets totale Organisation, eller til dets Rige, henhørende Enkeltheder, hvilken imidlertid nu da sees i sin Fremgaaen af og i sin Indoptagethed i dette Riges Totalitet, hvis Utallighed

af Enkeltheder da, i deres organiske Sammengaaen til Eenhed, netop er den Fylde, hvori det Uendelige er og rører sig. — Man vil heraf forstaae følgende Ord af Steffens i hans "Grundzüge der philos. Naturwiss." Pag. 3: "Es giebt für das wahre Erkennen kein endliches Ding; das Endliche wird vielmehr nothwendig in die ewige Form und sofort in das ewige Wesen gesetzt, in welcher es aber mit diefern eins ist."

Ann. 3. See vi nu tilbage, saa blive vi let vaer, hvorledes de her anførte mange Momenter i Philosophiens Begreb og Sider at see den fra lære os, at Philosophien vil kunne defineres ved Hjælp af flere forskellige Begreber, som gjøres til Grundlag, og at saaledes en heel Cyklus af Definitioner paa Philosophie vil kunne aabne sig for os, blandt hvilke nogle ligesom ville blive at henregne til de propædeutiske, andre derimod ville træde frem som saadanne, i hvilke vor egen philosophiske Grundanskuelse lægger sig ind. Efr. ovenfor § 1, Ann. 1, Pag. 3.

Philosophiens Grundlag og dens Værk.

§ 15.

Den filosofiske Grundidee.

Vi skulle nu tale om, hvorledes Philosophien kommer i Stand. Men her opstaaer da naturligen allerførst det Spørgsmaal, om der i at efterforske Tingenes sidste Grunde og Grundforhold er at gaae nogen anden Vej, end en simpel fortsat og altomfattende Explication og Førfølgelse af alt det Givne til alle Sider og i alle Retninger, indtil man saaledes kommer til det sidste til Grund Liggende; eller om det med de Tingenes første eller sidste Grunde, hvilke vi have nævnet, forholder sig paa en anden Maade — og om de ere at eftergranske ad en ganske anden Vej — end den, der finder Sted ved al det Slags Grunde og Grundforhold, som vi nu her, til Forskiel fra hine, ville kalde de nærmere Grunde, hvilke i enhver Videnskabs Gebeet ere at forfølge indtil deres eiendommelige første eller sidste Grundlag. Herpaa er at svare, at, ligesom speculativ Philosophie er traadt frem og har gjort sig gjeldende i Menneskeheden, som en Sag for sig, ved Siden af al anden videnskabelig Stræben, saaledes har den ogsaa sit eget Grundlag og Udspring i Menneskeaanden, og det forholder sig da med Spørgsmaalet om Tingenes sidste Grunde anderledes, end med Efterforskningen af Det, vi her have til Modsatning kaldet de nærmere Grunde. — Under de mange givne Tings Betragtning træder der, udaf den tænkende Aands eget In-

derste (udaf Fornuften), Noget frem, som træder alt hiint Givne imøde, og nu udgjør det aprioriske Grundlag for den hele speculative Philosophering, og udgjør Det, der inderst rører sig i denne, og lader os see det hele Givne i det Lys, hvori det viser sig for os, naar Spørgsmaalet om Tingenes egentlige Væsen og Realitet kommer i Bevægelse. Og det er vel at mærke, at dette aprioriske Speculative, udaf sit Grundlag og sin Grundbevægelse, ligesaavel træder det øvrige Aprioriske (det Moralske, Religiøse med Mere) imøde, som det træder det i Sandselighedens Gebeet Givne imøde. Dette aprioriske Speculative, der fremkalder og fremstjynder den hele speculative Philosophering, og som det immanente Grundbevægende rører sig deri paa ethvert Punct, kalde vi den philosophiske Idee, den philosophiske Grundidee, der nu skal gaae ind i alt det Givne, mediere det med sig, assimilere sig det og saaledes indoptage det i sig. Uden noget Saadant vilde overhovedet den hele Tænken ei tage den speculative Bending, der jo forudsætter, at vi gaae ud over den hele Række af Enkeltheder, og da maa gaae frem af sin eiendommelige Impuls.

Vi see da heraf, at, uagtet der i den speculative Philosophie stræbes efter en reen Fornufterkjenden, saa kan den dog ei danne sig uden under Ideebevægelsens bestandige Conferents med alt det Givne i dets Givethed, ligesom det jo ogsaa bestandigen er dette, der skal erkjendes i dets inderste Væsen, saa at Diet derpaa bestandig maa være henvendt, og den søgte Aopklaring væsentligen maa beroe paa en Tilfredsstillelse af de fra denne Side kommende For-
dringer.

Anm. 1. Det forholder sig med den speculative Idee, som med den moralske Grundidee, og vi kunne opklare os hiin Idees Forhold til det Mangfoldige ved at see hen til denne. Ved denne mene vi ikke noget vist bestemt, som i en bestemt Sætning lod sig udtale, eller i noget vist bestemt Enkelt lod sig paavise, men mene

herved Det, som gjør, at vi i alle enkelte moralske Tilfælde dømme saaledes, som vi dømme, og indsee, hvad vi indsee, og bevæges af Det, hvoraf vi bevæges. Denne moralske Idee eksisterer altsaa kun i Totaliteten af alle moralske Indsigter og Domme, som det paa ethvert Punct tilstedeværende Grundlag for det moralske Erkjendelseshele, hvilket imidlertid kun kan komme til sin Indholdsfylde under Ideens bestandige Conferents med Indbegrebet af den Deel af Menneskelivet og Menneskeforholdene, hvormed Moralen har at gjøre. Den er nemlig fra først af kun den endnu aldeles ubestemte og forsaavidt indholdsløse Idee om Det, som saaledes bør at herske i os, at vi maae tragte efter at vorde beherskede og besjælede, gennemtrængte og opfyldte, deraf. Men naar der nu spørges hvad det er, hvoraf vi saaledes skulle vorde beherskede, og hvorledes i alle Henseender, saa vil det komme an paa, at vi, næst efter at have undersøgt og forfulgt, hvad der ligger i det nu Udtalte, dermed gaae ind i vor hele givne Leven.

Netop paa denne samme Maade har det sig nu ogsaa med den philosophiske Grundidee, der fra først af ei er Andet, end den endnu ubestemte og forsaavidt indholdsløse Idee om et alconstitutivt Alværende.

Anm. 2. Vi ere her komne til det Punct, hvor vi kunne besvare os det ovenfor (Anm. 1 til § 14) fremkomne Spørgsmaal om Philosophiens Muelighed, med Hensyn til, at den sigter til en altomfattende Verdensanskuelse, medens vi dog kun kunne overskue saa ringe en Deel af den objectivt givne Verden. — Det, som constituerer Totaltilværelsen i dens Inderste, constituerer ogsaa vor Fornuft-Tilvær i dens Inderste, og gjør sig nu i sin Totalitets Fylde gjeldende hos os indenfra gennem den philosophiske Grundidees Virken, og herved bliver speculativ Kosmologie muelig.

Ann. 3. Vi maae her see hen til det Sporadiske i Tilværelsen, hvilket jeg andensteds har gjort opmærksom paa (først i Philos. Arch. og Repert., Pag. 256 ff., senere i min Psychologie, ny Udarbeidelse, § 28 og flere Steder). Det er en Følge af, at den organiserende Virken og Skaben i Tilværelsen — som en Totalorganisation betragtet — paa ethvert Stadium i Udviklingsgangen træder ud i alle sine Momenter paa eengang, fra utallige Substrat- og Subsistenspuncter af, for at saaledes, idet alle Momenter gjøre sig gjeldende, hvert for sig, den hele Mangfoldighed, der skal danne Organisations Fylde, kan træde ud i sit Indholds relative Adskilthed og Forskjellighed, for derpaa at gaae sammen til den Eenhed, der kun som Eenheden af det saaledes Søndrede og relativt for sig Bestaaende bliver til Fylde. Det Sporadiske er saaledes Organisationen paa Veien til at constituere sig, paa hvilken dets Bei det hører den væsentligen til at gaae igjennem det Sporadiskes Stadium, d. e. igjennem Tilværelsesmomenternes Debat. — Tilværelsen danner sig gennem en Livs-Dialektik, lig den Dialektik, hvorigjennem (see længere hen) atter Livet i vor Bevidsthed og tilsidst især Philosophien danner sig.

I Bevidsthedslivet kommer da nu saaledes den philosophiske Tendents til at træde frem som en Tendents for sig i det hele System af Tendentser, og den er da ikke fra først af, og kan ikke være, den i al vor Erkjenden inderst sig rørende, som den ifølge sit Væsen tracter efter at være i videnskabelig Henseende, men maa nu træde i Conferents med samtlige de øvrige. — Verden oplader sig ei fra først af for os allene fra sit inderste Grundlag af, for nu udaf dette, at bygge sig op i os ved Magten af dette sit Centrale allene; den oplader sig tværtimod for os fra sin Fyldes mange Puncter paa eengang, og ligesom nu den religiøse, den moralske, den poetiske Tendents paa sin Maade, saaledes maa og den grundphilosophiske

paa sin Maade først tilvinde sig sin altomfattende Hersken. Det Centrale bliver saaledes selv kun et Moment med i Totaliteten under dennes Genarbeiden til at constituere sig i os; ja det er selv i sig sondret i et System af centrale Tendentser, der ogsaa indbyrdes have at gaae ind i en Conferents med hinanden. [Hvad vi kalde Kræfter i Naturen er overhovedet Verdenstendentserne, eller rettere det Uconstitutives Tendentser, i deres Søndrethed, idet ogsaa de danne en Organisation med Fylde, hvori hvert Moment har sin relative Bestaaen for sig; — en Uendelighed af Villier gaaer her sammen eller skal gaae sammen til een fuldelig organiseret og saaledes paa Mangfoldighedens Maade sig i sin Eenhed rørende Grundvillen og Grundhersken, i hvis Rige imidlertid alle hine mere enkelte Grundtendentser vedblivende træde frem som saadanne i deres Udskilthed; thi kun saaledes er Riget en Organisation med Livsfylde.]

§ 16.

Hvori den philosophiske Grundidee har sit Grundlag.

Men nu opstaaer naturligen det Spørgsmaal, om da nu den philosophiske Grundidee selv er at tage som noget Givet, hvorfra man har at gaae ud, eller om ogsaa den skal godtgjøre sig for os i sin Gyldighed, ligesom alt Andet, og derved constituere sig som Grundidee. Hertil maae vi svare, at den vistnok skal det, og at den altsaa selv maae blive underkastet den altomfattende Discussion og Prøvelse, som den selv sætter i Bevægelse, idet den under denne Discussions Gjennemførelse selv maae affirmere sig for os i sin Gyldighed. Men Dette kan den dog kun derved, at den viser sig som den, der saa at sige, staaer til, eller er i Stand til at præstere hvad den skal præstere, ved virkelig at vise os Totaliteten af alt det Givne i et saadant Lys, at det Alt derved bliver os klart og forstaaeligt i dets sidste

Grunde, saa at Ideen baade satisfacerer eller fyldestgjør sig selv for sig selv, saa og tillige fyldestgjør os i vor Tilværelses Heelhed ved at fyldestgjøre os i Henseende alle vor Tilværelses og alle den hele Verdenstilværelses Momenter.

Anm. 1. Men — kan der siges — naar nu dog selve denne hele saaledes indtrædende Discussion og Debat kun kan føres under hiin Grundidees og tilmed under en efterhaanden dermed given Grundanskuelses egen Indflydelse og Præsidium, kommer da dog ikke denne Grundidee saaledes til at træde frem i Kraft af et oprindelig Givet, og med Charakteren af et saadant? Hertil er at svare: Vistnok er det saa, og derfor beroer al Philosophering paa en oprindelig philosophisk Sands og Impuls, fra hvis Side der trædes alt det Øvrige imøde; men paa samme Maade faaer overhovedet ethvert Moment i Liv og Tilværelse sin Stemme med under den altomfattende Discussion, og Intet kan vises tilbage, der vil gjøre sig gjeldende som medhenhørende Moment. Men nu kommer det an paa, at herunder nu Eenhedsideen saaledes tilfredsstilles, at derved Det, i Kraft af hvilket denne Eenhed constitueres, eller at den i denne Eenhed sig rørende Grunderkjendelse, som Fremtrædelsen af den deri subisterende og sig rørende Grundværen i og for vor Bevidsthed, virkelig kommer til at vise sig som indoptagende alle disse Momenter i sig. Saaledes kommer da selve den philosophiske Grundidee (selve Herskeren, eller Den, der skal arbeide sig frem til at vorde det) til en Berekamp og Debat med den hele Mangfoldighed, eller med det hele saakaldte Detail.

Anm. 2. Vi føres ved det her Anførte tilbage til Forholdet imellem paa den ene Side Philosophien, paa den anden Side — dels Empirien samt dens forklarede Gjenkomst i Poesiens og Konstens ideelle Gjenbilleder deraf — dels Troen, altsaa Religionen, samt hvad der videre fra den sympathetiske Erkjendens Side indstiller sig. Det bliver forsaavidt Mod sætningen imellem det Ratio-

nale og det Extrarationale, eller rettere imellem den aldeles rationale og den paa en extrarational Grundvold hvilende, forresten ogsaa i sin partielle Rationalitet fremtrædende, Erkjenden, vi her komme tilbage til (cfr. § 5, Anm. 5, P. 18). Vi bemærke nemlig, at, skjønt den speculative Philosophering ei blot maa see hen til alt det herved Givne, men ogsaa maa agte paa det og respectere det og vide sig i Samstemming dermed, skal den dog ei bygge paa Erfaring eller paa Tro, ja den kan det ikke engang, idet det kun er den selv, som stiller baade Erfaringens og Troens Gebeter i det Lys for os, hvori de maatte sees, naar de skulde kunne danne et saadant Grundlag.

Til nærmere Opklaring af denne Sag, hvad især Spørgsmaalet om Philosophiens Forhold til Tro og Religion, og den Mening, at Philosophie tilsidst maa bygge paa Tro, angaaer, bemærkes her Følgende:

For selve Religionen og hvad det herved væsensligst kommer an paa, Religiositeten, ligger Troen til Grund, ligesom der til Grund for Poesie ligger noget genialt Poetisk og til Grund for Musik ligger Gehør og den øvrige musikalske Sands samt Skønhedsfølelse og poetisk Følelse. Religionsbegreber endeligen kunne, ved intellectuel Tagttagelse og explicativ Følgelse af det i og ved Religion og Religiositet Givne i dets Sammenhæng og Conseqvent, udvikles og uddannes. En explicativ Religionsphilosophie kan paa denne Maade komme i Stand, som den, der har Troen til Grundvold.

Hvad derimod Forholdet imellem Tro og speculativ Philosophie angaaer, da skal paa den ene Side Troen ikke saaledes søge sin Grundvold i speculativ = philosophisk Overveielse, som om Philosophien var dens Basis, og dens hele Realitet altsaa beroede paa de philosophiske Discussioners Udfald, men skal holde fast ved sin egen heraf uafhængige Grundvold. Men paa den anden Side skal og kan nu dog heller ikke Philosophien bygge paa

Tro, som om denne var dens egentlige Basis. Det hører tvertimod til den egentlige Philosophies Værk, at den, ved Siden af meget Andet, netop skal gjøre Spørgsmaalet om Troens Realitet, samt om Realiteten af Troens hele Indhold, til Gjenstand for sin Overveielse og Discussion, og den kan altsaa, om den end maa respectere Troen i dens Givethed, ligesom alt andet Givet, og maa lade den faae sin indgribende Medvirkning og Stemme i den totale Discussion, ikke bygge paa Troen, da den maa bygge paa Det, som skal stille baade Troen og alt det Dvrige i det rette Lys. I Philosophien skal Troen med sit hele Indhold vise sig for os i sin inderste og sidste Rationalitet eller Intelligentthed, eller i sin inderste Ideesandhed; men Kilden til al saadan til det Sidste gaaende Rationalitet i vor Erkjenden er Speculationen selv i dens Heelhed. [Tovrigt forstaaer det sig af sig selv, at vor Skuen af Troen i dens Ideesandhed ikke er selve den actuelle Tro; forsaavidt kommer da Troen til at danne den blivende Modsætning til Philosophien, og det paa collateral Maade; og allerede paa Erkjendelsens Gebeet kommer derfor det Fuldelige i denne Henseende til at beroe paa en synthetisk Eenhed af Tro og Philosophie. Paa lignende Maade forholder det sig med Philosophiens Forhold til det Moralske, det Poetiske og Kunstneriske, samt ogsaa med Philosophiens Forhold til Empirien, i hvis Gebeet den fuldelige Erkjenden maa beroe paa en synthetisk Eenhed af Philosophie og Empirie med lige Ret og Gyldighed fra begge Sider. Dog herom komme vi længere hen, i § 21, til at tale nærmere.]

§ 17.

Hvorledes Philosophie kommer i Stand. — a) Explication i speculativ Tendents.

Spørge vi nu, hvorledes Philosophien kommer i Stand, saa vil Svaret blive, at den naturligste Vej vil være den,

at der A) gaaes ud fra Betragtninger over alt det Givne, saaledes som det ad Explicationens Vej kan kjendes, men det saa, at Hoved- og Grundpuncterne deri gøres til Gjenstande for en speculativ Betragtning, der sigter til at føre dem tilbage til een inderste altomfattende Grunderkjendelse, ved at agte paa de Gentydninger, de maatte frembyde, hvilke imidlertid naturligviis kun kunne fremstille sig som saadanne for selve den under saadan Betragtning sig fremhævende, men endnu kun sporadiskt eller punctviis fremkommende, philosophiske Grundidee. Vi kunne kalde Det, som saaledes danner sig, en Explication i speculativ Tendents.

Men nu finde vi under saadanne Overtøielser Noget, hvilket vi overalt i alle Videnskaber møde igjen som det fælles Grundlag for dem alle. Dette er deels det Logiske, deels det Ontologiske. — Explicativ Logik og explicativ Ontologie maae derfor danne den meest fundamentelle Deel af hiin Explication i speculativ Tendents, da de gaae ud paa at opklare og forfølge de meest fundamentelle og tilmed meest generelle Grundbegreber i den menneskelige Videnskab, hvilke vi ogsaa kunne betragte som de første eller primitiveste Verdensforholds indre Indicier hos os. Men de dybeste Grundforhold aabne sig først for os, naar vi i speculativ Tendents explicere os det til Ideephilosophiens Gebeet Henhørende.

§ 18.

b) Speculation og Dialektik i væsentlig Eenhed.

Til den egentlige speculative Philosophie skæer imidlertid dog først Overgangen, naar B) under den altomfattende Conferents af Alt med Alt en altomfattende Discussion og Debat af Alt imod Alt indtræder, hvorunder, idet alt Enkelt viser sig for os i den relative Gylldighed, der bliver at tillægge det, og med den Betydning og hertil svarende Plads, det kommer til at indtage i Totaliteten af vor

Erkjenden, den altomfattende Grundidee og tilmed Gudserkjendelse og Verdensanskuelse klarer sig saaledes ud for os, at den nu kan blive Grundlaget for den søgte altomfattende Opklaring — Philosophien viser sig da her som den, der, saavel under sin Dannelse som i sin endelige Udførelse, beroer paa en væsentlig Eenhed af Speculation og Dialektik.

Ved Speculation forstaae vi den dybere Grunden og aandelige Skuen, hvorved den sig fremhævende philosophiske Grundidee bestandigen holder sig nærværende for Sjælens Øie, saa at den bestandigen og paa ethvert Punct gjør sig gjeldende, og herunder udvikler og uddanner sig, saaledes som det ovenfor (§ 15, Anm. 1, Pag. 60-61) ved Exemplet af den moralske Grundidee er bleven oplyst. Speculationen svarer saaledes til Det, vi ellers kalde Videnskabsens Aand. — Ved Dialektik derimod forstaae vi den philosophiske Tankesørgelse, hvorved, under Indflydelsen og Herredømmet af hiin speculative Grunderkjendelse, enhver Gjenstand, ethvert Punct og Moment, diskuteres og debatteres saa, at det kan vise sig, hvad hver Gjenstand, hvert Punct og Moment, skal gjælde for at være, hvad Betydning og Væsenhed, hvad Realitet og Ikke-Realitet, der bliver at tillægge samme. Dialektiken kan her siges at være den sig i Forhold til det Mangfoldige sættende og dette bestemmende og efter sig selv formende Speculation selv; (saaledes har jeg ogsaa kaldet Dialektiken i mit Skr. om Erkj. og Gr. § 14, hvortil, saavelsom til sammes § 13, her i det Hele henvises). Alt Enkelt kommer herved, baade i Virkelighedens og i Begrebernes Sphære, til at træde frem i sin Relativitet, visende ud fra sig hen til Andet, hvorpaa det beroer, hvoraf det afhænger, og hvori det kun er et Moment, bestandigen tillige selv trædende frem med forskjellig Gyldighed, altsaa ogsaa Iffegyldighed, efter Relationerne, hvori det kommer til at skulle eller ville gjøre sig gjeldende.

Ann. 1. Jeg henviser endnu, hvad Speculationen især angaaer, til min Afhandling om den intellectuelle Anskuelse i Philos. Arch. og Repert. P. 125 ff; angaaende Dialektiken see sammesteds P. 387 ff, samt min Logik, § 90.

Ann. 2. Her fortjene følgende Ord af Steffens i hans "Grundzüge der philos. Naturwiss.", Pag. 36, at erindres: "Wie das Wissen speculativ wird durch die Anschauung der Universalität, so wird die Speculation wissenschaftlich durch die Anschauung der Individualität."

Ann. 3. Det Speculative reent allene, adskilt fra det Dialektiske, ja fra det Rationale overhovedet, selv i dette explicative Form, have vi paa en egen Maade i det Mystiske (see den nysnævnte Afhandling, Pag. 235). — Det dialektiske Moment allene, uden speculativ Gehalt, have vi, reent og bart, i Sophistiken og Scholastiken, med en bestemt Tendents derimod, og saaledes med en vis Gehalt, kun ingen videnskabelig, men blot en praktisk, have vi det i de Gamles Skepsis. — Ved Parmenides kunde man maaskee ogsaa have Anledning til at spørge, om ei hos ham det Speculative træder frem uden det Dialektiske.

Ann. 4. Endnu er at bemærke, at philosophisk Gehalt, i rational Fremtræden, som dybtstuenende Erkjendelse i Henseende til de inderste Verdensforhold i Aandelighedens Henseende, kan træde frem uden videnskabelig Form i Poesien, i anskuelsesfulde Uttringer af den speculative Grundidee; thi ogsaa denne kan paa en vis umiddelbar genial Maade bryde igjennem i saadanne, ifølge den vakte Sands for samme, uden at have gaaet Tankesølgelsens og Discussionens Vej, om end ikke uden et vist Væb for Livets Dialektik. Allerede Platon bemærkede disse og andre det høiere sig fremarbejdende Livs geniale Virkninger som dem, der førte til en vis rational Erkjendelse, uden at have dannet sig paa Rationalitetens egentlige Maade. En vis oprindelig Sympathie imellem Makro-

Kosmen og Mikrokosmen og en herfra udspringende sympathetisk Bevægethed af visse af Ideefyldens Frembrud, ifølge Fornuftens umiddelbare Blik, kommer her tilsyne i den intelligente Erkjendens Gebeet, altsaa udenfor det Gebeet, jeg har kaldet (cfr. ovenfor § 5, Anm. 4) den sympathetiske eller hengivelsesfulde Erkjendelses Gebeet.

Anm. 5. Gjennem den altomfattende Discussion, saavel i positiv Retning, forsaavidt den bestemmer hvert Begreb sin relative Betydenhed og tilmed sin Væren og saa at sige sin Rolle i det hele System, som og i negativ Retning, forsaavidt Relativiteten, altsaa og Overgangene, heri sees og forfølges, viser Dialektiken sig som den, hvori Stringents og Fluiditet træde frem i syntetisk Forening. Hvert Begreb, idet det holder sig fast i sin eiendommelige Betydning og i sammes Conseqvents, holdes dog tillige bestandig aabent for en vis Bestemmelighed, saa at det bestandigen kan vende sig forskjelligt, og under sin Anvendelse bestandigen, medens Andet bestemmes i Kraft deraf, selv vorde underkastet deels Prøvelse deels Modification, idet Intet tør opstilles som fast forud for det Andet, men kun alt Enkelts Gjennemgaelse og Bestemmelse giver hvert Enkelt sin Fasthed og Betydenhed. — En modsat, den mathematiske, især den geometriske, mere lignende Maade at tage Philosophien paa har man kaldet Dogmatismus. Mod en saadan opstillede Kant sin Kritikismus, fordrende en altomfattende Prøvelse af Erkjendelsesvirksomheden selv forud. — Dogmatikere modsættes ellers Skeptikere. Men Dogmatismen finder sin egentlige Modsætning i Dialektiken.

Anm. 6. En Livets Dialektik er ovenfor (i Anm. 4) bleven nævnet. Herved menes Livsmomenternes Debat, under den Livets Kamp, hvorigjennem det Gyldige efterhaanden kommer til at vise sig i sin Gyldighed, det Relative i sin Relativitet, det Ureale i sin Urealitet, og hvorved saaledes tillige for os en Livets Skole danner sig,

idet det efterhaanden for den Tænkfomme og Sindige klarer sig ud, hvor det ægte Tilhold i alle Henseender er at finde, hvor ikke. En saadan Livets Dialektik kan da tillige vise sig som en Livets Dikaiosyne, en Livets Nemesis.

§ 19.

Philosophiens Udtræden i c) et philosophisk System.

Ved den speculative Dialektiks Gjennemførelse, under hvilken Philosophien viser sig som den, der lige meget beroer paa Gehalt og paa Form, banees Veien til C) at uddanne den philosophiske Erkjenden til en systematisk Erkjenden, der saa derpaa kan gaae til at fremstille sig i et philosophisk System, men maa finde sit Complement i sin Mod-sætning, det frie Judiciøse, og maa blive af organisk Natur, idet deri heelt igjennem alt Enkelt lige meget maa bekræftes ved og vorde bekræftende for det Dvrige, saa at Erkjendelsen af hvert Enkelt hviler i Totalanskuelsen, medens denne dog atter maa hvile i alt Enkelts Opgaaen deri.

Anm. 1. Af saadan organisk Natur er ogsaa al explicativ Videnſkab i sit Gebeet, forsaavidt den nemlig ikke vil blive staaende ved at være en blot ordnet Kundſkab om det factiske Givne (under hvilket da ogsaa Naturlovene, forsaavidt de blot ere udfundne, ei forklarede, blive at henregne), men vil gaae til en vis Grunderkjendelse, der ſkal give Indſigt i det ſaaledes Givne. Den blotte Explication er derimod ei af ſaadan organisk Natur; ei heller er Mathematiken det, da det Enkelte deri kan ſtaa fuldkomment faſt, inden det Dvrige er opgaaet for Erkjendelsen, ſaa at det Enkeltes Erkjendelse ikke hviler i Totalanskuelsen. Men derimod kan nok noget Dialektisk komme tiſſyne i Mathematiken, naar Beſtemmelſernes gjensidige Afhængighed af hinanden viſer ſig, og hvert Moment ſees at ſpille ſin relative Rolle i en Totalfunction; og paa denne Maade kan da ogsaa indenfor en vis Hovedfunc-

tions Sphære noget Organiskt vise sig. Vel vil Schmidten i sit interessante Skrivt "om Mathematikens Væsen" Pag. 31, at Mathematiken heelt skal have hiint Organiske; men jeg finder ikke, at han oplyser denne sin Paa-stand, endsiige retsfærdiggjør den.

Ann. 2. Af Philosophiens organiske Natur indsees det nu ogsaa, hvorfor den ei kan træde frem med den Stringents og absolute Visshed, som Mathematiken, hvilket da hænger sammen med Philosophiens høiere Charakter. Og her vil det da tillige være at see, hvorledes de mangfoldige Stridigheder mellem Philosopherne, angaaende endog det allersørste Grundlag, ere at betragte: Stridigheder, som man forresten paa Religionens Gebeet har havt i lige saa stor Mængde. Den altomfattende Debat af Alt mod Alt, der skal foregaae som den, hvorigjennem Grundanskuelsen først skal klare sig ud for os, og som derfor hos ethvert Individ, hos hvilket Philosophien fra Grunden af skal danne sig, maa foregaae og gennemkæmpes paa Ny, møde vi i det Større i hine Stridigheder, og see saaledes mange store Tænkere blandt Philosopherne som Repræsentanter for eet eller andet Hovedmoment, hvilket nu træder frem gennem dem med eensidig Styrke og i eensidig Retning. Intetsteds sees det mere, end i de philosophiske Debatters og i de religiøse Bevægelser's Sphære, at vor aandelige Leven i det Hele endnu befinder sig i sin første Dannelses- og Constitutionsproces, og derfor endnu først søger hiint faste, uanfægtelige Grundlag og hiin sikke Bei og Retning i sin Gang, som Kant, i Fortalen til sin Kritik der reinen Vernunft, i hvilket Værk han haabede at etablere et saadant Grundlag og en saadan Bei for Philosophien, bemærker, at Mathematiken allerede havde opnaaet, da Thales, eller hvo det ellers monne have været, udfandt Loven for den lige-benede Triangel, ligesom Kant ogsaa mener, at den formelle Logik allerede før Aristoteles maa antages at have op-

naaet sin Fasthed, og at den empiriske Naturlære, især ved at gaae Experimentets Vej, er kommen til at naae en fast Videnskabs sikke Gang. — Det maa naturligviis være anderledes, hvor den enkelte Erkjendelses fulde Gylldighed væsentligen beroer paa, at det altomfattende Totale staaer fast for vor Anskuen i Henseende til samtlige sine Hovedpuncter eller Hovedmomenter, og hvor altsaa Regelen: *Totum est parte sua prius*, ogsaa bliver en Regel for Indsigten. — Mange have troet, at Fasthed i Henseende til den Betydning, der tillægges Ordene, maatte bidrage meget til Enigelse; men det er egentlig en Fasthed i Henseende til Begreberne, det kommer an paa; men bag enhver Begrebsbestemmelse, naar den ikke skal være blot nominal og altsaa lade Sagen selv staae uopklaret, ligger i Philosopheringens Gebeet hos den dybere Tænkende den hele Grundanskuelse af Verdensforholdene, ligger endog en Grundtendents, som en Grundvillien. — Endnu kan her bemærkes, at de philosophiske Stridigheder have givet en naturlig Anledning til, at ved Siden af en vis Skepticismus en vis Eklekticismus har kunnet danne sig.

Ann. 3. Angaaende Forskjellen imellem systematisk Erkjenden og sammes Fremstilling i en bestemt systematisk Form, samt Forholdet imellem det saaledes Systematiserede og det frie Judiciøse, see: Om Erkj. og Gr. Anmærkningerne til § 15, Pag. 135, ff.

Ann. 4. Hvad Philosophiens saakaldte Inddeling angaaer, da kan herom Intet paa dette Sted directe læres, da den kommer til at beroe paa den hele philosophiske Ideegang, saaledes som denne, som et Slags Tilværelsens egen Manifestationsgang, vil danne sig for den Philosopherende under Udførelsen af selve Philosophiens Værk. Derfor skal her kun i en Anmærkning være Tale derom.

En Derveielse og Forfølgelse af Philosophiens subjective Hovedopgave vil man, saaledes som Kant i Grunden gjorde det ved sin Kritik, og som man hyppigen har

gjort det ved at indlede sin Philosophie ved en saakaldet "Erkenntnislehre," meget vel kunne lade træde op som første Led, skjønt vi derved allerede føres midt ind i hele Tilværelsens Midte, saa at Philosophiens Cykliske, grundet i dens Organiske, herved strax fuldeligen kommer tilskue. Vi gjøre derved fra først af Rede for os, forsaavidt vi betragte den subjective Hovedopgave som indoptaget i den objective; men vi maae da vistnok siden paa sit Sted lade Det, vi saaledes indledningsviis have taget for, indordne sig i Totaliteten af den Tilværelsens Manifestationsgang, vi siden forfølge.

Dernæst maatte, som mere egentlig reel Indledning i Philosophien (forskjellig fra dens Propædeutik), en Gjennemførelse af den forhen (§ 17) nævnte Explication i speculativ Tendents indtræde, for at den Grundanskuelse, der siden skulde danne Grundlaget, kunde, gennem den hermed forbundne Conferents af Alt med Alt og Debat af Alt mod Alt, altsaa gennem Dialektik, constituere sig forsaavidt for os, at den nu derpaa kunde lægges til Grund, og tillige fremdeles, under sin Udførelse og Gjennemførelse, staae sin Prøve. Saaledes fik vi da en Gjennemførelse af den Philosophering, hvorved man skal philosophere sig til den sidste altomfattende Grunderkjendelse, og erholdt herigjennem allerede Philosophien selv paa indirect Maade.

Selve Philosophien maatte da vel begynde med en Fundamentalphilosophie, der gav en formelig Fremstilling af det hele Grundlag; derefter vilde da Tilværelsen være at gennemgaae saaledes, at Grundanskuelsen gjennemførtes gennem de samme Tilværelsens Sphærer, som man i hiin reelle Indledning foreløbig havde betragtet, hvorved da først Læren om de almene Tilværelsens Grundforhold, — en saakaldet Ontologie, — dernæst en Naturphilosophie (forsaavidt man var i Stand dertil) og derpaa en Aandsphilosophie maatte fremkomme. I

dennes Gebeet maatte man fra Naturgrundlaget for det sig i Beridstheden opladende objective Aandelige gaae over til at betragte dette Aandelige selv. Og her vilde da vel først Pladsen være for den egentlige Logik, forsaavidt denne dog er Læren om det Logiske i dets Fremtræden i erkjendende Væsenet, samt for Philosophiens Philosophie, der da vilde stille sig paa lige Linie med Læren om det Logiske. Hertil vilde da komme den speculative Betragtning af det Æsthetiske-Poetiske, det Moralske og det Religiøse. Ved de to sidste vilde vi derpaa føres til at fremstille den herved styrede og ordnede Menneſkeleven, baade i individuel Henseende og i Henseende til de Enkeltes Sammenværet til at danne de større organiske Heelheder, Stat og Kirke, hiin som gjeldende for det jordiske Standpunct, denne som visende ud over den Tilværelsesphære, hvori vi her paa Jorden befinde os, faa at her Læren om Udødeligheden vilde finde sin Plads.

Anm. 5. Philosophiens saakaldte Methode i systematisk Henseende, eller Ideegangens hele Art og Maade, vil naturligviis saaledes beroe paa, hvad der under Udførelsen af selve Philosophiens Værk vil vise sig, at ogsaa herom Intet forud kan læres, Andet, end at man i ethvert Gebeet maa lade den gaae den Gang, Sagen selv hver Gang vil fordre, uden heelt igjennem at lægge an paa at gjennemføre en vis Grundtypus.

Anm. 6. Det er især ved at træde frem som systematisk, at den speculative Philosophie viser sig som constitutiv. Efr. ovenfor § 13 b, Anm. 4, Pag. 51, ff. Til det hist Bemærkede bliver her Følgende at tilføie:

Den philosophiske Grundidee og den deraf fremgaaende Grundanskuelse skal uddanne sig for os og bekræfte sig for os som den i Henseende til Totaliteten af det Givne gyldige; og saaledes kan den da hverken fra først af danne og constituere sig, ei heller lede til en heel Philosophies Gjennemførelse og Constitution, uden gennem og forme-

delst den altomfattende Conferents med alt det Givne, eller med alt Det, hvad den, ifølge sit Begreb, skal tjene til fra Grunden af at opklare for os. Alt det Givne skal jo indoptages saaledes i Grundanskuelsen, at det alt derved kan sees i sin inderste Rationalitet eller Fornustighed; men saa maa det da og paa ethvert Punct vise sig, at det nu virkelig er det os i Verden Givne, — Det i hvis Midte vi ere, leve og røre os, — hvilket nu saaledes sees i sin Rationalitet, sees i Grundideens Lys, og sees som indoptaget i Ideens Rige; men saaledes maa da Philosophien, ei blot under Genarbejdelsen til sit Grundlag, og medens den søger dette og tilmed søger Udgangspunctet for sin Deduction og Constitution, men ogsaa i sin hele Udførelse og Gjennemførelse i og gennem den systematiske Heelhed, paa ethvert Punct være sig sin Samstemming med Virkeligheden vis, som den, hvorpaa dens egen reale Gyldighed beroer. Ligesom den kun kan danne sig under en altomfattende Conferents af Alt med Alt og Debat af Alt mod Alt, saaledes kan den ogsaa, under Udførelsen og Gjennemførelsen af den hele systematiske Erkjenden, kun træde frem og udfolde sig i sin altomfattende Gyldighed ved at vise sig som den, der har optaget i sig den hele Conferentses og Debats Resultater, som sine Momenter. Ligesom den kun vorder den, den vorder, ved dette sit saaledes tilvundne Indhold, saa maa den og fremdeles bære dette i sig, som det for den givne Virkelighed gyldige Indhold eller gyldige Indbegreb af Momenter; men saa maa den da ogsaa i Systemet paa ethvert Punct træde frem med denne sin Gyldighed, altsaa i og med sin Samstemming med Virkelighedens Rige. Ellers vilde jo ei heller den Udsoning og Opgaaen til Eenhed indtræde, ifølge hvilken vi skulde bevæge os i Ideens Rige, som i Virkelighedens, og i Virkelighedens Rige, som i Ideens. (Nemlig hvad Virkelighedens Rationalitet angaaer; thi kun om denne er her Tale. Om det Extrarationale, der

fra et Rationalitetens Rige gjør Ideeriget til et Virkelighedens Rige, tales her ikke; her handles kun om Enheden af Ideeriget og Virkelighedens Rationalitet).

Og her kunne da tvende Spørgsmaal besvare sig for os. Det ene er det — underlig nok — i vor Tid fremkomne Spørgsmaal: i hvad Forhold dog Philosophien staaer til Liv og Virkelighed. Det andet er det, som betegner den i vor Tid fremkomne Paastand, at Philosophien skal begynde aldeles forudsætningsløs.

Hvad denne Paastand især angaaer, da maa man tvertimod opstille den Sætning: at Philosophien, idet den begynder at danne sig, maa have Totaliteten af alle Forudsætninger for sig, og ikke allene maa uddanne sig under det herved fremkommende Berelvningsforhold, men ogsaa, naar den nu skal constituere sig i det philosophiske System og begynde sin Deduction og Construction a priori, maa træde frem med det under hiint Berelvningsforhold dannede og uddannede Grundlag, med den gennem dette Berelvningsforhold til sin Indholdsfylde komme Grundidee, der har indoptaget og opløst alle hine Forudsætninger i sig, og nu viser sig som den, der bærer en hertil svarende Fylde i sig, altsaa paa ethvert Punct træder frem i sin Samstemning med Virkeligheden. (Tovrigt henviser jeg her til mit Skrift "Bemærkn. og Undersøg. betreffende Hegels Philosophie", der er et særskilt Aftryk af nogle i Maanedsskr. f. Literatur 10de Aargang (1838) indrykkede Artikler).

Selv om man gif op til det høieste Punct og tænkte sig Philosophien at være den guddommelige Albestemmenlig, der jo maatte synes at være uden al Forudsætning, vilde man ei komme til andet Resultat. Thi for det Første blev at bemærke, at den guddommelige Albestemmen og Alconstitueren ingenlunde kan tænkes som den, der, naar den skulde begynde i Tiden, maatte begynde forudsætningsløs; thi forud for al saadan Begynden maatte

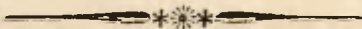
jo den hele guddommelige Fylde gaae som det absolut Begyndelsesløse, i hvilket alt Enkelt er og hviler i Totaliteten. Tænkes da Philosophiens Begyndelse i Lighed hermed, saa maatte jo ogsaa dens Fremtrædelse allerede ved det første Skridt have Totalideen med dens hele Indhold til sin Forudsætning. Og vil man nærmere gaae ind i det guddommelige Væsen, og nu heri især see hen til Viisdommen, som den, hvis Gjenbillede Philosophien især skulde være, og spørge sig, om nu ikke dog den guddommelige Viisdom udaf sig selv allene constituerer den totale Tingenes Orden, og om ei paa en lignende Maade den til Fuldelighed komne Fornuft maatte reent udaf sig selv allene constituere Philosophien, saa maa Svaret blive, at den guddommelige Viisdom ei kan tænkes forudsætningsløs; thi den har den hele Guddomsfylde til sin Forudsætning, og nærmere maa især Kjærligheden vise sig som dens Forudsætning, eller som Det, vi strax maae tænke i Gæt med den. Men paa lignende Maade maa Philosophien strax fra først af gaae i Gæt med reel Livsopfattelse og reel Livsanskuelse, og have den hele fuldelige Leven til sin Forudsætning.

Exempel paa en Videnskab, som fremfor al anden kan siges i en vis relativ Forstand at begynde forudsætningsløs, have vi i den rene Mathematik, der begynder med visse første Observationer af visse Mueligheder, og nu ifølge heraf selv constituerer sig Det, den videre forfølger. Hvis man vil indvende, at den dog forudsætter den almindelige menneskelige Tænkning med de for samme til Grund liggende almindelige Grundbestemmelser eller saakaldte Kategorier, og almindelige Grundfordringer, der uden videre komme til at gjelde og gøre sig gjeldende i den mathematiske Tænkning, som Tænkning, medens derimod Philosophien gjør selve disse allersørste Forudsætninger til Gjenstande for en Undersøgelse og Kritik, — saa er hertil at svare, at selve den Videnskab, der skal undersøge disse

første Forudsætninger for al Tænkning, dog selv ikkun kan komme i Stand formedelst Tænkning, og altsaa netop lige saa fuldt, som den mathematiske Tænkning, maa lade de i al Tænken, blot som Tænken, liggende Grundforudsætninger gjelde og gjøre sig gjeldende just i den Tænkning, ved hvilken de selv skulle undersøges. — Saa at saadan Videnskab (Ontologie og Logik) altsaa ikke kan træde op som mere forudsætningsløs, end Mathematiken. Derimod kan vistnok saadan Videnskab, som blot explicativ, eller som gaaende ud fra simpel aandelig Sagtagelse af de i al Tænkning fremtrædende Grundbestemmelser, træde frem med en vis Forudsætningsløshed, ikke ulig den, man kan tillægge Mathematiken. Smidlertid vil dog deri bestandigen et Hensyn til Virkeligheden blive at tage, som den rene Mathematik, der kun bevæger sig i et reent formelt Muelighedernes Gebeet, ei har at tage. — En saadan blot explicativ Ontologie og Logik er det ogsaa, vi have for os i Hegels saakaldte objective og subjective Logik, der imidlertid ikke allene vil træde op som aldeles forudsætningsløs, men endog synes at skulle gjelde for det egentlige Grundlag, hvilket den dog aldrig kan være, naar der skal menes det altomfattende Grundlag, som kun Grundtrækkene til en altomfattende Verdensanskuelse kunne give.

Anm. 7. Paa dette Sted kunne vi nu og, med særdeles Hensyn til Philosophiens Rettigheder, bemærke, hvad der er at kalde Speculationens Gebeet, at dette nemlig er Et med hele Livets og Tilværelsens Gebeet, naar der nemlig allene sees hen til dettes rationale Grundlag; og at der altsaa, paa den ene Side, ikke kan være noget særegent Indbegreb af Gjenstande, som kunde siges at høre Speculationen allene til, men at der ogsaa, paa den anden Side, ei kan være Noget, som man vil kunne udelukke Philosophien fra. Jeg bringer herved i Erindring, hvad jeg især med Hensyn til Philosophiens Ret til

og Opfordrethed til at gribe ind i den positiv christelige Religion, ja i Christendommens hele Sag og dens hele Værk, har fremsat deels i mit Philosoph. Archiv, saavel i første Hefte, især Pag. 71 ff, som i fjerde Hefte, især Pag. 364 ff, deels i en tydsk Afhandling, som er trykt i tredje Hefte af det af Schleiermacher, de Wette og Rücke i Alarone 1819—1822 udgivne Theologische Zeitschrift, og angaaer Forholdet imellem christelig Tro og philosophisk Erkjendelse. Paa disse Steder er iøvrigt Sagen ogsaa betragtet med Hensyn til Christendommens og den Christnes egen Interesse, om jeg saa maa sige, saa at der ogsaa er bleven handlet om Philosophiens Betydning for Christendommen, hvorved da tillige Philosophiens Forhold til Aabenbaringen, som til en hellig Auctoritet, er bleven omtalt. Iøvrigt vil jeg komme til atter at omhandle alt Dette i min Christendomsphilosophie, naar jeg faaer den saavidt bragt til Fuldbendelse, at jeg vil kunne træde offentlig frem med den.

Endelig Bestemmelse af Philosophiens Begreb.

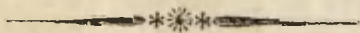
§ 20.

Endelig Definition paa Philosophie.

Hovedmomenterne i Begrebet Philosophie kunne vi nu, forsaavidt Philosophien betragtes reent objectivt, samle for os i følgende Definition:

Philosophie, nemlig egentlig speculativ Philosophie, er den, under en altomfattende Conferents af Alt med Alt og Discussion og Debat af Alt mod Alt, i Kraft af Fornuft, altsaa udaf en apriorisk Grund — den philosophiske Grundidee — sig udviklende Videnskab om alle Tings sande Væsen, ved en Tilbagegaaen til alle Tings sidste — eller, som de fra en anden Side vise sig at være, alle Tings første — Grunde og Grundforhold, og en Forsølgelse af alt Det, hvortil disses Erkjendelse videre maa føre, saa at en altomfattende videnskabelig, altsaa systematisk, Gudserkjendelse og Verdensanskuelse kan danne sig for os.

Anm. Ved Udtrykket: egentlig speculativ Philosophie tilkjendegives, at Philosophie her tages sensu eminenti, hvorved der da peges hen til, at ogsaa dens Begreb har sit Dialektiske. — Hvorvidt alle Philosopher vilde kunne bekjende sig til denne vor endelige Definition, vil her ogsaa blive at overveie.

Philosophien som Led og Moment i den hele aandelige Leven.

§ 21.

Philosophie paa lige Linie med det Empiriske og det Suprarationale, — med Poesie, Moral og Religion.

At den hele Philosophie, om den end er en altomfattende Fornufterkjendelse, dog ikke er en i alle Henseender altomfattende Erkjendelse, endfige at den skulde kunne være en fuldelig Levens altomfattende Grundlag, maa allerede af det Foregaaende være klart, da det deraf sees, at Det, vi philosophiskt erkjende, tillige maa sande sig for os deels empiriskt deels sympathetiskt faa og gjennem den uafhængigt af Speculationen, tilmed mere umiddelbart, sig uddannende aprioriske Rationalitet. Allerede herved viser sig det Philosophiske kun at være et medbevægende Grundmoment i Totaliteten, hvilket ei blot selv i sig har sin altomfattende Debat, men ogsaa med alt sit hele Indhold i Henseende til Gyldigheden af sin hele Stræben, tilmed sin hele Existents, drages ind i en større Debat, som ei længere føres paa Philosophiens Mark allene, men paa den hele Videnskabeligheds Mark, hvor Philosophien da kun kan træde frem som en Potents ved Siden af flere, ja endog maa søge at haandhæve sig i Modsætning til, paa den ene Side Empirismen, paa den anden Side Suprarationalismen, medens atter det Empiriske og det Suprarationale have at haandhæve sig i deres af al Philosophie uafhængige Bestaaen.

Men endvidere fremkommer og subsisterer den hele Erkjenden selv, med den hele Videnskabelighed overhovedet,

atter kun i en Debat, som føres paa den hele Levens Gebeet. Her bliver da den hele Videnskabelighed, med al den deri liggende Erkjenden, nærmest og først en Potents lige overfor og i Samvirkning med Konsten, især den ideelle Kunst og den deri liggende Poesie, i hvilken den philosophiske Verdensanskuelses ideelle Gehalt, altsaa Fornuftfylden, viser sig som udtrædende i og virkeliggjørende sig i (incarnerende sig i) et ideelt Virkelighedens Gjenbillede. Men dernæst staae begge disse Potentser endeligen i Forhold til Det i os, som gjør os til Mere, end erkjendende og skuende Væsener, nemlig til følende og villende; og nu maae baade Philosophie og Poesie, baade Videnskab og Kunst, gaae op til Eenhed med alt Dette, under en Debat, under hvilken det kommer an paa, at Gemyt og Villie fyldes og styrkes ved dem, og atter virke tilbage paa dem; hvorunder da Religiøsitet, med Tro og Kjærlighed, Tillid og Haab, i Gemytets, og Moralitet, med Urefrygt og Hellighed, i Villiens Gebeet, faae en Betydenhed lig den, som Philosophien har i Videnskabelighedens og Poesien i Konstens Gebeet.

Anm. 1. Vi komme her atter tilbage til Modsætningen imellem Nationalt og Extrarationalt og til den Bemærkning, at Liv og Tilværelse bestaaer ved en væsentlig Eenhed af begge (§ 13 b, Anm. 3, Pag. 50), hvortil vi kunne knytte den Bemærkning, at Livet i Bevidstheden nærmest og først opstaaer i det Extrarationales Gebeet, skjønt det ei kan røre sig i dette, uden strax at komme ind i Sammenhængs- og Forholds-Erkjendelsens, altsaa i Nationalitetens Gebeet. Men nu bemærk vi, at til den Rationalitet, som saaledes strax gjør sig gjeldende, komme vi nu enten fra det Nærmestes Side, gennem det ideelle Blik paa det umiddelbart Givne og Forsølgelsen af hvad der nærmest knytter sig hertil, medens det Givne i dets Givethed bliver Grundlaget, være det nu i Empiriens eller i den suprarationale Bevægetheds Gebeet; eller ogsaa ved at gaae til de dybere Grunde og at gaae ud fra disse, for

at udtyde os dette Givne, saa at dets Forklaring og den saaledes uddannede Theorie bliver os Grundlaget. Herpaa er det, at overhovedet Modsætningen imellem Rationalisme og Empirisme i den ene, Modsætningen imellem Rationalisme og Suprarationalisme i den anden Henseende beroer. Som Suprarationalt betragte vi her Alt, hvad der, ved en anden Magt end Rationalitetens, samt ud over Det, vi see Bei til at gjøre os Rede for, gjør sig saaledes gjeldende for os som noget Høiere, at vi ei kunne Andet, end give det Rum. Dog bliver især kun Det, som i religiøs Henseende, eller med Hensyn til den Livets Styrelse, vi maae give os hen i, udøver denne Magt over os, kaldet det Suprarationale; hvilket da til- lige, forsaavidt denne dets Magt gaaer ud fra et Udspring, der kan ansees for at overstige den hele almindelige jordiske Tingenes Orden (som punct- og glimtviis fremtrædende Frembrud af en høiere), kaldes det Supranaturale. — At vi bestandigen leve og røre os, som i det Empiriske, saa og i det Suprarationales Region (idet vi f. Ex. bestandigen leve i Tilliden til en Styrelse), vil man let see.

Anm. 2. Om Forholdet imellem Philosophie og Christendom, hvorom ovenfor i Anm. 7. til § 19, P. 79:80 er bleven talt, skal her ei videre handles, kun at jeg, her vil bringe i Erindring følgende Ord, som læses i mit Philos. Arch. Pag. 62: "om end Philosophien er Anden i den christelige Erkjenden, saa er dog den tillidsfulde, ud over al Seen og Erkjenden gaaende, alt det Erkjendte og meget Mere, end det, som i en Livskjærne, i sig indsluttende Tro, der, som en Hengivelse i Overbeviisningens Magt i Liv og Gjerning, er en praktisk Leven i og med denne Overbeviisnings Fylde, — Sjælen i den hele christelige Eksistens, i hvilken hiint Philosophiske kun er eet Moment — men vistnok et væsentligt Grundmoment."

Anm. 3. Under den philosophiske Stræbens Fremtræden i den større Menneftelven bliver det en

naturlig Følge af det Sporadiske i Tilværelsen, at der danne sig flere saakaldte Philosophier, der føre til Dannelsen af forskjellige philosophiske Skoler, deels i theoretisk deels i praktisk Henseende.

Anm. 4. Vi kunne her endnu tilsidst see hen til den Suprematie, som Hegel og hans Skole har villet gjøre Fordring paa for Philosophien. For Erkjendelsesbestræbelsen, i dens Fremgang til den fulde Sandheds grundige Erkjendelse, staaer som høieste Formaal Erkjendelsen af Sandheden i dens Sandhed, samt i Udfoldningen tillige af alle dens Momenter, som saadanne, og disses Indoptagelse i Enheden; og her træder da fuldendt Philosophie, som fuldelig gennemført Sandheds erkjendelse, frem som det Høieste, hvortil vi sigte.

Men tænke vi os nu at være komne saavidt, maae vi dog see og erkjende, at Sandhedsriget nu dog ogsaa maa vise sig for os i sin reelle Magt i selve det concrete Liv, som det heri realiserede og bestandigen sig realiserende Ideerige. Men da see vi, at vi, for at komme til det Fuldelige, ei kunne blive staaende ved Philosophien, men maae ud over den. Hertil vil da nu først og fremmest henhøre Philosophiens Opgaaen til Enhed med vor Leven i Virkelighedens hele Sphære, forsaavidt vi paa aldeles concret Maade ere og røre os heri, altsaa med vor Leven i Natur, Menneskeliv og Historie. Men Dette gaaer nu videre; thi nu danner sig Konsten, nemlig den ideelle Kunst, som det Livets Gjenbillede, hvori vi see det Uendeliges Fylde i magtfuld Tilværelse røre sig og leve i det concrete Livs hele Spil, hvorved det da tillige tiltaler os saa, at det skues med Velbehag, saa at vi nu ganske anderledes personligen indoptage det og leve os ind i det, end vi kunde, saalænge det kun stod for os i sin Almeengyldighed. Og saaledes see vi da, at dersom Skønhed var nok til at betegne det hele æsthetisk-poetiske Tiltalende, kunde og maatte vi sige: Sandhedens Rige skal

være os Mere, end et Sandhedens Rige, det skal vende, os et Skjønhedens Rige, men bedre sig vi: et Poesiens Rige.

Men Mennesket skal ei blot studere det Algyldige som saadant, og fryde sig derved; han maa og sætte sig i det rette Rapport eller Grundforhold dertil i Genseende til sit personlige Selv, eller han maa gjøre det Algyldige til Algyldigt for ham selv, i hans egen inderste Leven, saaledes som denne skal gaae frem af det personlige Centrale i ham. Dette Centrale finde vi i Menneskets Villie, hvis væsentligste Grundtyttring maa være den personlige Attraes og Tragten's Hengivelse i en algyldig altomfattende Villie, der da constituerer sig for os, deels som Herskeren og Styreren i al vor Tragten, Willen og Gjøren, deels som vort dybeste Tilhold og Gjenstand for vor dybeste Tilknytning og Hengivelse, forsaavidt vi ere undergivne Livstilfikkelfernes totale Gang. Saaledes ville vi da komme til at erkjende, at det ikke er nok, at Sandhedens Rige gaaer op for os som det, der tillige træder frem som et Skjønhedens, eller bedre et Poesiens Rige, men at det ogsaa maa vise sig for os som det Godes Rige; men denne Betragtning fuldender sig først for os, naar vi nu, idet vi gaae videre, see, at vi maae leve i Sandhedens og Livsfyldens Rige, som i det, der tillige er os et Kjærlighedens og Hellighedens Rige, og vor herved betegnede Indoptagethed i Livets Fylde vil da nu staae for os som det høieste Formaal.

